

Macro-economische impact van de maaltijdcheques

Eindrapport | september 2013

Op vraag van

Vouchers Issuers Association

Dit onderzoek werd uitgevoerd
door:

Maarten Gerard
Jean-François Romainville
Daphné Valsamis

Kunstlaan 1-2, bus 16 B –
1210 Brussel

T: +32 2 282 17 10
F: +32 2 282 17 15
info@ideaconsult.be

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
1/ Inleiding	5
1.1 Doelstelling en benadering van het onderzoek	5
1.2 Structuur van het rapport	6
2/ Het systeem van de maaltijdcheques in België: Definitie en basisconcepten	7
3/De positieve en negatieve effecten van het gebruik van maaltijdcheques in vergelijking met een equivalente netto-loonvergoeding 9	
3.1 Inleiding	9
3.2 De consumenten die maaltijdcheques ontvangen	12
3.3 De consumenten die geen maaltijdcheques ontvangen	16
3.4 De werkgevers	16
3.5 De erkende handelszaken	17
3.6 De niet-erkende handelszaken	18
3.7 De Staat	19
4/ Becijfering van de economische effecten van de maaltijdcheques	21
4.1 Inleiding	21
4.2 Basisinformatie	21
4.3 Modelleren van de economische impact van de maaltijdcheques	25
4.4 Resultaten	34
5/ Besluit	37
Methodologische bijlage: beschrijving van de scenario's	39
1,1. Scenario 1: scenario van gebruik van de cheques	39
1.2. Scenario 2: scenario van het opsparen van de cheques	41
1.3. Scenario's 3 en 4: scenario's van substitutie van de cheques	42
Bibliografie	45

1/ Inleiding

1.1 Doelstelling en benadering van het onderzoek

In 2010 voerde IDEA Consult een analyse uit van de **economische impact van maaltijdcheques**. Dit project liet toe om een antwoord te vinden op de volgende onderzoeksvragen:

- ▶ Wat is het profiel van de markt van de maaltijdcheques (hoeveel, welke waarde, welke werknemers, welk type gebruik)?
- ▶ Wat zijn de verschillende positieve effecten (op de consumptie, de productie, de tewerkstelling ...) en de negatieve effecten (administratieve kosten) van de maaltijdcheques?
- ▶ Wat is het multiplicatorreffect van de maaltijdcheques?

Hiertoe maakte IDEA Consult eerst een stand van zaken op van de markt van de maaltijdcheques, op basis van de gegevens van Sodexo. Daarna werd een model ontwikkeld om de economische effecten van de cheques te berekenen. Deze analyse toonde aan dat de maaltijdcheques een sterke weerslag hebben op de Belgische economie.

Voor het eerst toonde dit onderzoek dus het belang van de cheques aan voor de Belgische economie. Maar ondanks het vernieuwende karakter vertoonde het onderzoek toch enkele tekortkomingen:

- ▶ In de eerste plaats steunt het onderzoek uitsluitend op de **gegevens van Sodexo**. De impact van de cheques van Sodexo werd daarna geëxtrapoleerd naar de Belgische markt (op basis van een raming van het marktaandeel van Sodexo).
- ▶ Naast de toegevoegde waarde en de extra werkgelegenheid die de maaltijdcheques teweegbrengen (economische impact), levert het gebruik van de cheques **andere kosten en voordelen** op, zowel voor de begunstigde als de werkgevers en de Staat. Deze elementen werden niet voldoende belicht in het voorgaande onderzoek.
- ▶ Ten slotte toonde het onderzoek aan dat door het grotere gebruik in arbeidsintensieve sectoren de maaltijdcheques voor meer toegevoegde waarde en tewerkstelling zorgen dan een equivalente netto-vergoeding. **Het sterkere multiplicatoreffect** binnen de sectoren waarin de cheques gebruikt worden, kwam kort aan bod in het vorige onderzoek, maar niet op voldoende gedetailleerde en beargumenteerde wijze.

De bedoeling van dit onderzoek is dus:

- ▶ De **economische effecten** berekenen van de maaltijdcheques op basis van meer volledige gegevens over de markt van de maaltijdcheques. Daartoe werd het economisch model dat ontwikkeld werd in 2010 opnieuw bijgewerkt.
- ▶ Een bredere analyse van de **kosten en baten** van de maaltijdcheques uitvoeren op basis van bestaande onderzoeken. Daartoe werd een grondige analyse van de bestaande literatuur uitgevoerd om alle positieve en negatieve effecten van de invoering van een systeem voor maaltijdcheques op te sporen.
- ▶ Een meer gedetailleerde analyse leveren van het **multiplicatoreffect** en van de waarde hiervan binnen de sectoren waarin de cheques gebruikt worden tegenover de 'traditionele' consumptiesectoren.

Dit onderzoek biedt dus een antwoord op de volgende onderzoeksvragen:

- ▶ Wat zijn de kosten en baten van de maaltijdcheques voor de begunstigde, de werkgevers en de Staat?
- ▶ Wat is de economische impact van de maaltijdcheques (papieren en elektronische) voor de volledige Belgische economie?
- ▶ Hoe kan de creatie van toegevoegde waarde en extra werkgelegenheid door de maaltijdcheques verklaard worden? Wat is het multiplicatoreffect van de sectoren waarin de cheques gebruikt worden (tegenover de 'traditionele' consumptiesectoren)?

1.2 Structuur van het rapport

Dit rapport is als volgt gestructureerd:

In de eerste plaats wordt een **beschrijving gegeven van het systeem van de maaltijdcheques in België**, met een gedetailleerde beschrijving van de specifieke kenmerken van maaltijdcheques. Het gebruik van de maaltijdcheques door de consumenten is immers onderworpen aan meerdere beperkingen, die inherent zijn aan de aard van de maaltijdcheques zelf. Deze beperkingen liggen aan de oorsprong van de verschillende positieve en negatieve, directe en indirecte effecten voor alle economische actoren.

De **positieve en negatieve effecten van het gebruik van de maaltijdcheques** komen opnieuw aan bod in hoofdstuk 3. Om de theoretische effecten van het gebruik van de maaltijdcheques te bepalen, vergelijken we de effecten die toe te schrijven zijn aan het gebruik van de maaltijdcheques met de effecten van een equivalente netto-loonvergoeding met een identieke fiscale behandeling.

De invoering van een systeem van maaltijdcheques heeft heel wat gevolgen voor alle economische actoren. De meeste hiervan komen voort uit de stimulering van de economie door de stijging van de consumptie-uitgaven in bepaalde sectoren van de Belgische economie met een groter multiplicatoreffect. Dit **economisch effect wordt in een model opgenomen** in het vierde hoofdstuk van dit rapport.

Het laatste hoofdstuk vormt de afsluiter van dit onderzoek.

2/ Het systeem van de maaltijdcheques in België: Definitie en basisconcepten

De maaltijdcheques is een sociaal voordeel dat de werkgever toekent aan zijn medewerkers als financiering van hun maaltijden op werkdagen. Het systeem werd in België ingevoerd in 1965 en het geniet een gunstige fiscale behandeling voor zowel de werkgever als de werknemer. De toekenning van de maaltijdcheques aan de werknemers is immers vrijgesteld van RSZ-bijdragen en is niet onderworpen aan de personenbelasting. Om deze fiscaal gunstige behandeling te genieten, moet aan de volgende voorwaarden voldaan zijn¹:

- ▶ Het gebruik van de maaltijdcheques moet opgenomen zijn in een collectieve arbeidsovereenkomst, hetzij binnen de sector, hetzij binnen het bedrijf.
- ▶ Het aantal toegekende maaltijdcheques moet overeenstemmen met het aantal effectief gepresteerde werkdagen.
- ▶ Maaltijdcheques moeten verplicht afgeleverd worden op naam van de werknemer.
- ▶ De geldigheidsduur van een maaltijdcheque is beperkt tot een jaar na uitgifte en de cheque kan enkel gebruikt worden voor de aankoop van voedingswaren.
- ▶ De waarde van de maaltijdcheque kan in onderling overleg vastgelegd worden, maar de bijdrage van de werkgever mag niet meer bedragen dan 5,91 euro per dag, en de bijdrage van de werknemers dient ten minste 1,09 euro per dag te bedragen.
- ▶ De maaltijdcheques kunnen gebruikt worden in een bedrijfsrestaurant, op voorwaarde dat dit restaurant de maaltijden niet aanbiedt tegen een prijs die lager is dan de aankoopprijs.
- ▶ De maaltijdcheques mogen niet worden toegekend als vervanging voor het loon, premies, voordelen in natura of om het even welk ander voordeel of aanvulling op al het voorgaande.

Sinds de invoering in 1965 onderging het systeem van de maaltijdcheques de volgende belangrijke ontwikkelingen:

- ▶ De gebruiksmogelijkheden van de maaltijdcheques zijn uitgebreid. In het begin werd de geldigheid van maaltijdcheques beperkt tot gebruik in de horeca en in de kleinhandel, maar geleidelijk werd dit uitgebreid tot de groothandel voor de aankoop van bereide voedingswaren.
- ▶ Zoals hierboven vermeld, werd de geldigheidsduur van de maaltijdcheques verlengd. Sinds 11 augustus 2013 steeg de geldigheidsduur van de cheques van drie maanden naar een jaar.
- ▶ Sinds 2011 zijn de maaltijdcheques ook beschikbaar in elektronisch formaat. Hiermee wil men de administratieve kosten van de maaltijdcheques verminderen voor de werkgevers en erkende handelszaken. De doelstelling is ook het aantal ongebruikte cheques (verlies of verstreken vervaldatum) te verminderen).

Het gebruik van de maaltijdcheques door de consumenten is onderworpen aan meerdere beperkingen die inherent zijn aan de aard van de maaltijdcheques zelf:

maaltijdcheques kunnen **enkel gebruikt worden op het Belgische grondgebied**.
maaltijdcheques zijn enkel geldig in bepaalde sectoren van de Belgische economie. Dit zijn de sectoren **die verband houden met de verkoop van voedingsproducten** (horeca, klein- en groothandel van voedingswaren).
In deze sectoren kunnen de maaltijdcheques enkel gebruikt worden in **bepaalde erkende handelszaken** die ervoor gekozen hebben om de maaltijdcheques te aanvaarden.
maaltijdcheques zijn **slechts gedurende een beperkte periode geldig**. Deze beperking werd echter sterk afgezwakt sinds 11 augustus 2013, de datum waarop de geldigheidsduur van de cheques van 3 maanden naar 12 maanden werd gebracht.

¹Zie Art. 19bis van het Koninklijk Besluit van 28 /11/1969 tot uitvoering van de wet van 27 juni 1969 tot herziening van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders en het Koninklijk Besluit van 12 oktober 2010 ter aanvulling van Artikel 1 van Art. 19 bis met de 8e voorwaarde).

3/ De positieve en negatieve effecten van het gebruik van maaltijdcheques in vergelijking met een equivalente netto-loonvergoeding

3.1 Inleiding

Het systeem van maaltijdcheques heeft heel wat gevolgen voor alle economische actoren. Alle toegelichte effecten, uitgezonderd de verbetering van de gezondheid van de werknemers en de kostprijs gekoppeld aan de invoering van een systeem van maaltijdcheques, komen voort uit de stimulering van de economie door de stijging van de consumptie-uitgaven in bepaalde sectoren van de Belgische economie met een groter multiplicatoreffect.

Dit hoofdstuk wil op basis van de bestaande literatuur de verschillende positieve en negatieve effecten belichten van het gebruik van maaltijdcheques als bezoldigingsmiddel. Voordat we in het volgende hoofdstuk de impact van het gebruik van maaltijdcheques op de Belgische economie toelichten, is het namelijk belangrijk om alle positieve en negatieve effecten van het gebruik van maaltijdcheques op een rijtje te zetten. Wij gaan in dit hoofdstuk dieper in op de effecten die een direct of indirect gevolg zijn van de **intrinsieke kenmerken van de maaltijdcheques**.

We overlopen ze nog even:

- ▶ In vergelijking met traditioneel geld zijn maaltijdcheques **minder "liquide"**: de waarde van de maaltijdcheques is niet direct converteerbaar in de nationale munt. De maaltijdcheques kunnen niet op een bankrekening geplaatst worden om te sparen.
- ▶ De maaltijdcheques kunnen **enkel in bepaalde Belgische sectoren en handelszaken** gebruikt worden.
- ▶ De geldigheidsduur van de maaltijdcheques is beperkt.

Om de theoretische effecten van het gebruik van de maaltijdcheques te bepalen, vergelijken we de effecten die toe te schrijven zijn aan het gebruik van de maaltijdcheques met de effecten van een equivalente netto-loonvergoeding met een identieke fiscale en sociale zekerheidsbehandeling.

Deze **equivalente netto-loonvergoeding** zou ten opzichte van het systeem van de maaltijdcheques de **volgende kenmerken** vertonen:

- ▶ Identieke kostprijs voor de werkgever, min sociale bijdragen;
- ▶ Identiek netto ontvangen bedrag voor de gebruikers;
- ▶ Equivalente fiscale aftrek²;
- ▶ Identiek systeem van gelijkwaardigheid tussen werknemers³;
- ▶ Identiek verband tussen het ontvangen bedrag en het aantal gepresteerde werkdagen

De gunstige fiscale en sociale zekerheids-behandeling (vrijstelling van de RSZ-bijdragen en vrijstelling van personenbelasting) voor het systeem van de maaltijdcheques wordt hier bijgevolg niet beschouwd als een intrinsiek kenmerk van de maaltijdcheques. Deze fiscale behandeling zou immers overgedragen kunnen worden naar een systeem van netto-loonvergoeding als vervanging voor het systeem van de maaltijdcheques. We gaan dus niet dieper in op de effecten die gekoppeld zijn aan deze gunstige fiscale behandeling.

Door deze equivalente netto-loonvergoeding te hanteren als vergelijkingspunt leggen we de fundamentele verschillen vast tussen het gebruik van maaltijdcheques en het gebruik van een geldbetaling met een equivalente fiscale behandeling.

² Sinds 1 februari 2009 is 1 € van de werkgeversbijdrage in de maaltijdcheque aftrekbaar als beroepskosten.

³ De bedragen die ontvangen worden in de vorm van maaltijdcheques moeten identiek zijn voor alle werknemers van een bepaald bedrijf.

De onderstaande tabel geeft de verschillende positieve en negatieve effecten weer van het gebruik van de maaltijdcheques in vergelijking met een equivalente netto-loonvergoeding. De positieve en negatieve, directe en indirecte effecten worden weergegeven voor de volgende economische actoren:

- ▶ De consumenten die maaltijdcheques ontvangen;
- ▶ De consumenten die geen maaltijdcheques ontvangen;
- ▶ De werkgevers die maaltijdcheques gebruiken als bezoldigingsmiddel;
- ▶ De handelszaken waar de maaltijdcheques gebruikt kunnen worden;
- ▶ De niet-erkende handelszaken;
- ▶ De Staat.

Tabel 1: De positieve en negatieve effecten van het gebruik van maaltijdcheques - Vergelijking met een equivalente netto-loonvergoeding

Economische actoren	Directe / indirecte effecten	Positieve effecten	Negatieve effecten
Consumenten die maaltijdcheques ontvangen	Directe effecten	Niet vatbaar voor beslag	Beperking van de keuze tussen: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Gebruik en sparen ▶ Binnen- en buitenlands gebruik ▶ De verschillende sectoren en handelszaken ▶ Gebruiksduur
	Indirecte effecten	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Verbetering van de gezondheid ▶ Vermindering van de uitgaven voor gezondheidszorg (stijging van het inkomen dat beschikbaar is voor andere uitgaven) ▶ Stimulering van de economie: <ul style="list-style-type: none"> ◆ Stijging van de werkgelegenheid ◆ Stijging van de lonen ◆ Mogelijke verbetering van de openbare diensten 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Verlies van inkomen (bij verloop van de geldigheidsduur van de cheques) ▶ Daling van het spaarinkomen (door daling van het gespaarde deel van het inkomen) ▶ Stijging van het spaarinkomen (door mogelijke salarisverhoging)
Consumenten die geen maaltijdcheques ontvangen	Directe effecten		
	Indirecte effecten	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Stimulering van de economie: <ul style="list-style-type: none"> ◆ Stijging van de werkgelegenheid ◆ Stijging van de lonen ◆ Mogelijke verbetering van de openbare diensten 	
Werkgevers	Directe effecten	▶	▶ Kosten "leveranciers" en administratieve kosten
	Indirecte effecten	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Stijging van de productiviteit van de werknemers (gezondheid werknemers) ▶ Daling van het absentieisme (gezondheid werknemers) ▶ 	▶
Aangesloten	Directe	▶ Stijging van de verkoop	▶ Kosten "leveranciers" en

handelszaken	effecten		administratieve kosten
	Indirecte effecten	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Stijging van de verkoop (multiplicatoreffect) ▶ Klantenbinding 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Minder mogelijkheid tot belastingfraude
Niet-erkende handelszaken	Directe effecten	<ul style="list-style-type: none"> ▶ 	Daling van de verkoop
	Indirecte effecten	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Stijging van de verkoop (multiplicatoreffect) 	<ul style="list-style-type: none"> ▶
De Staat	Directe effecten	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Stijging van de binnenlandse consumptie en stijging van het BBP ▶ Stijging van de btw-ontvangsten 	<ul style="list-style-type: none"> ▶
	Indirecte effecten	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Daling van de uitgaven voor gezondheidszorg ▶ Daling van de belastingfraude ▶ Stijging van de fiscale ontvangsten: <ul style="list-style-type: none"> ◆ Stijging van de btw-ontvangsten ◆ Stijging van de ontvangsten van de vennootschapsbelasting ◆ Stijging van de ontvangsten van de sociale bijdragen ◆ Stijging van de ontvangsten van de personenbelasting ▶ Daling van de uitgaven voor werkloosheidsuitkeringen en begeleiding van werkzoekenden (daling werkloosheid) 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Minder mogelijkheid tot belastingfraude

Bron: IDEA Consult op basis van de literatuur.

3.2 De consumenten die maaltijdcheques ontvangen

Bij de gebruikers van maaltijdcheques zal het gedrag van de consumenten het bestaan en de omvang van de verschillende positieve en negatieve effecten van de maaltijdcheques beïnvloeden⁴. De beperkingen die inherent zijn aan het systeem van de maaltijdcheques (zwakke liquiditeit, geldigheid beperkt tot bepaalde sectoren en handelszaken, geldigheid beperkt in de tijd) leiden tot een verschil in de toewijzing van het beschikbaar inkomen in vergelijking met een equivalente netto-loonvergoeding.

In vergelijking met een equivalente netto-loonvergoeding zal het gebruik van een systeem van maaltijdcheques leiden tot de volgende verschillen in gedrag⁵:

- ▶ **Het deel van het totale beschikbare inkomen dat toegewezen wordt aan sparen zal kleiner zijn.** De maaltijdcheques zijn per definitie een minder liquide betalingsmiddel dan geld: maaltijdcheques kunnen niet direct omgezet worden in geld en ze kunnen ook niet op een bankrekening gestort worden. Bovendien zet de beperkte geldigheid van de maaltijdcheques de gebruikers ertoe aan om de cheques snel uit te geven en vermindert de mogelijkheid tot sparen.
- ▶ **Het deel van de totale consumptie dat toegekend wordt aan binnenlandse consumptie zal hoger zijn.** De maaltijdcheques zijn niet geldig in het buitenland. Het volledige ontvangen bedrag moet dus op het nationale grondgebied besteed worden. In geval van een equivalent cashbedrag kan een deel van het ontvangen bedrag gebruikt worden voor een uitgave in het buitenland. De consumenten in de nabijheid van een landsgrens of die naar verwachting online zullen bestellen, kunnen de op Belgisch grondgebied verrichte aankopen vervangen door aankopen in het buitenland, in het geval dat deze personen een equivalente netto-loonvergoeding zouden ontvangen. De binnenlandse consumptie binnen een systeem van maaltijdcheques zal dus relatief groter zijn dan in een systeem van equivalente netto-loonvergoedingen.
- ▶ **Het deel van de totale consumptie dat toegewezen wordt aan sectoren met een groot multiplicatoreffect is groter.** Aangezien de geldigheid van de maaltijdcheques beperkt is tot bepaalde sectoren (de sectoren die verband houden met voeding: groot- en kleinhandel voor voeding en horeca), wordt de gebruiker ertoe aangezet om de cheques te gebruiken in voormelde sectoren. Het onderzoek van Listen toont aan dat het toegewezen bedrag bij maaltijdcheques zou verschillen van het toegewezen bedrag bij een equivalent netto-loonvergoeding. de uitgaven in de supermarkten zouden van 80% naar 35% van het totale bedrag dalen en de uitgaven in de horecasector zouden met de helft verminderen⁶. Bovendien hebben diverse empirische onderzoeken⁷ naar het gedrag van de Amerikaanse consumenten aangetoond dat de gebruikers van maaltijdcheques ("foodstamps") een groter deel van hun inkomen aan voeding besteden dan indien ze deze uitgaven zouden doen met een equivalent netto loonbedrag . Deze trend tekent zich ook af bij de "niet-gedwongen" gezinnen, d.w.z. de gezinnen die een lager bedrag aan maaltijdcheques ontvangen dan het bedrag dat ze zouden willen besteden aan voeding. Ook bij deze gezinnen verhoogt het toekennen van maaltijdcheques de voedselconsumptie in vergelijking met een equivalente netto-loonvergoeding⁸.

Omdat de sectoren die verband houden met de distributie van voedingsmiddelen veel lokale werkrachten vereisen, zal een consumptie in deze sectoren relatief meer waarde creëren via het economisch circuit (multiplicatoreffect)⁹.

⁴ Uitgezonderd de effecten gekoppeld aan de kosten voor het beheer van een systeem van maaltijdcheques.

⁵ Een evaluatie van de omvang van deze verschillen wordt voorgesteld in hoofdstuk 4.

⁶ Dit resultaat moet echter voorzichtig geïnterpreteerd worden, omdat het immers geen rekening houdt met het substitutie-effect.

⁷ Zie Fraker (1990) voor een beschrijving van deze verschillende onderzoeken.

⁸ Omdat het systeem van de "foodstamps" verschilt van het systeem van de maaltijdcheques in België moeten de resultaten van deze onderzoeken echter met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

⁹ Voor een beschrijving van de verschillende multiplicatoreffecten naargelang de economische sectoren, zie hoofdstuk 4.

De omvang van deze verschillende gedragseffecten hangt af van de neiging van de consumenten om de cheques te gebruiken als een vervanging, een substituuut voor de uitgaven die "gewoonlijk" contant uitgevoerd worden. Indien dit vervangingseffect totaal is, dan kan het vrijgemaakte bedrag zonder beperking worden toegewezen:

- ▶ aan sparen ("spareffect");
- ▶ aan buitenlandse consumptie (effect van "substitutie van buitenlandse consumptie");
- ▶ aan consumptie van niet-voeding (effect van "substitutie van consumptie");

In dat geval zouden er, wat betreft het toewijzen van het inkomen, geen verschillen zijn tussen een systeem van maaltijdcheques en een systeem van equivalente cashbedragen¹⁰.

Hoewel er in de literatuur geen enkel onderzoek bestaat dat direct verband houdt met dit "vervangingseffect" lijken de hierboven vermelde empirische onderzoeken aan te tonen dat dit "vervangingseffect" niet totaal is: de neiging van de consumenten om de uitgaven die "gewoonlijk" contant uitgevoerd worden te vervangen door maaltijdcheques is niet volmaakt. De neiging van een consument om uitgaven die gewoonlijk contant uitgevoerd worden te vervangen door maaltijdcheques zal bovendien kleiner zijn naarmate het basisinkomen van de consument lager is.

Het lijkt dus zeer waarschijnlijk dat de beperkingen die wegen op de gebruikers van de maaltijdcheques zullen leiden tot een effectief gedragsverschil wat betreft sparen en consumptie in bepaalde (voedings-)sectoren van de Belgische economie. Deze gedragsverschillen leiden tot de hierna toegelichte positieve en negatieve effecten voor elke economische speler.

¹⁰ Indien de consument "gedwongen" is, m.a.w. indien het bedrag dat hij in maaltijdcheques ontvangt groter is dan de totale door de consument geplande uitgaven voor voeding, dan zal de toewijzing van het budget anders zijn, ongeacht de omvang van het vervangingseffect van de consument.

3.2.1 Positieve effecten voor consumenten die maaltijdcheques ontvangen

Directe positieve effecten:

- ▶ In vergelijking met een equivalente netto-loonvergoeding leveren maaltijdcheques weinig bijkomende directe positieve effecten op voor de consument die ze ontvangt. De gunstige fiscale behandeling (vrijstelling van personenbelasting) voor het systeem van de maaltijdcheques kan overgedragen worden naar een systeem van netto-loonvergoeding. In tegenstelling echter tot een equivalente netto-loonvergoeding **kan op maaltijdcheques geen beslag worden gelegd**, omdat het niet gaat om loon.

Indirecte positieve effecten:

- ▶ **De gezondheid van de werknemers verbetert door de verspreiding van maaltijdcheques.** Zoals eerder vermeld, zal het inkomen dat besteed wordt aan voeding groter zijn bij een systeem van maaltijdcheques dan bij een equivalente netto-loonvergoeding. Door deze stijging van het inkomen dat besteed wordt aan voedselconsumptie, zal ook de kwaliteit van de geconsumeerde voedingsmiddelen toenemen. Deze positieve samenhang tussen het bedrag dat uitgegeven wordt aan voedingsmiddelen en de kwaliteit van de voeding wordt, onder meer, aangetoond door een onderzoek dat in 2010 uitgevoerd werd door de FNS (Food and nutrition service)¹¹. Uit dit onderzoek bij Amerikaanse consumenten bleek dat een stijging van het bedrag dat wordt uitgegeven aan voeding zorgt voor een verbetering van de kwaliteit van de voeding. Dit effect is groter naarmate het inkomen van de consument lager is (de verbetering van de kwaliteit van de voeding is relatief groter). De verbetering van de kwaliteit van de voeding heeft een gunstig effect op de gezondheid van de consument.
- ▶ Door de verbetering van de gezondheid van de werknemers **dalen de uitgaven voor gezondheidszorg**. Dat zorgt voor een verhoging van het inkomen dat beschikbaar is voor de andere uitgaven.
- ▶ Het gebruik van het systeem van maaltijdcheques is een positieve stimulans voor de economie door de stijging van de consumptie in de Belgische voedingssectoren. Voor de consument vertaalt deze stimulering van de economie zich in een **stijging van de werkgelegenheid**¹². De werkgelegenheid wordt in het bijzonder gestimuleerd om de volgende redenen:
 - ◆ Stijging van de werkgelegenheid binnen de aangesloten handelszaken door de stijging van de omzet in deze handelszaken (zie 3.4.1 voor een verantwoording van de stijging van de omzet).
 - ◆ Stijging van de werkgelegenheid binnen de niet-aangesloten handelszaken door de stijging van de omzet in deze handelszaken (zie 3.5.2 voor een verantwoording van de stijging van de omzet).
 - ◆ In mindere mate creëert het systeem van maaltijdcheques ook werkgelegenheid bij de uitgevers van de maaltijdcheques.
- ▶ Deze extra werkgelegenheid en de stijging van de omzet in de verschillende economische sectoren zal op termijn zorgen voor een **potentiële loonsverhoging**. De daling van het arbeidsaanbod in combinatie met een stijging van de vraag naar arbeid zou zorgen voor een stijging van de lonen. Dit effect moet echter genuanceerd worden, omdat er slechts op aanzienlijke wijze sprake van kan zijn bij een belangrijke stijging van de werkgelegenheid en een voldoende flexibele en reactieve arbeidsmarkt.
- ▶ De positieve stimulering van de economie zal leiden tot een stijging van de fiscale ontvangsten en een daling van de uitgaven door de Staat (zie verder). Deze verbetering van het begrotingssaldo van de Staat zou zich potentieel kunnen vertalen in een **verbetering van de diensten geleverd door de Staat**.

¹¹ Zie Castner, L, en Mabli, J. (2010).

¹² Voor de werknemers betekent dit positieve effect een stijging van de mogelijkheden voor ander werk en een daling van de kans om een baan te verliezen.

3.2.2 Positieve effecten voor de consumenten die maaltijdcheques ontvangen

Directe negatieve effecten

- ▶ Zoals eerder toegelicht, legt het systeem van maaltijdcheques aan de consumenten **beperkingen op wat betreft het toewijzen van hun inkomen**. We overlopen ze nog even:
 - ◆ Onmogelijkheid om de maaltijdcheques direct te sparen door de beperkte geldigheidsduur en het niet direct kunnen omzetten van de cheques in geld dat op een bankrekening geplaatst kan worden (weinig liquide betaalmiddel).
 - ◆ Beperking van de maaltijdcheques tot binnenlands gebruik.
 - ◆ Beperking van de geldigheid van de maaltijdcheques tot bepaalde sectoren van de economie en tot bepaalde handelszaken binnen deze sectoren (erkende handelszaken).
 - ◆ Beperking aangaande de keuze van de gebruikperiode: omdat de maaltijdcheques slechts beperkt geldig zijn, kunnen deze slechts gedurende een bepaalde periode gebruikt worden. Deze beperking werd echter sterk afgezwakt sinds 11 augustus 2013, de datum waarop de geldigheidsduur van de cheques van 3 maanden naar 12 maanden werd gebracht.

Indirecte negatieve effecten

- ▶ Omdat de maaltijdcheques slechts gedurende beperkte tijd geldig blijven, worden sommige maaltijdcheques niet gebruikt (het verliespercentage voor 2012 bedroeg 0,41%¹³). Dit leidt tot **inkomensverlies** voor de consumenten in vergelijking met een equivalente netto-loonvergoeding. Dit verlieseffect zal echter zeer sterk verminderd zijn sinds 11 augustus 2013, de datum waarop de geldigheidsduur van de maaltijdcheques van 3 maanden naar 12 maanden werd gebracht.
- ▶ Op langere termijn zouden, gezien de daling van het relatief gespaarde bedrag, **de toekomstige inkomsten uit interesten op sparen kunnen dalen**. De potentiële stijging van de lonen van de consumenten zou echter, door de stimulering van de economie, een **stijging van het absoluut gespaarde bedrag** moeten toelaten. Het is niet mogelijk om te achterhalen welk van beide effecten de overhand zal krijgen.

¹³ Bron: Edenred en Sodexo.

3.3 De consumenten die geen maaltijdcheques ontvangen

De effecten van de invoering van een systeem van maaltijdcheques beperken zich niet tot de consumenten die maaltijdcheques ontvangen: de volledige bevolking, met inbegrip van de burgers die niet over maaltijdcheques beschikken, zullen (in)direct de impact voelen van het systeem.

3.2.1 Positieve effecten voor consumenten die geen maaltijdcheques ontvangen

Directe positieve effecten:

- ▶ De toekenning van maaltijdcheques heeft geen directe positieve gevolgen voor de consumenten die geen cheques ontvangen. **Indirecte positieve effecten**
- ▶ Het gebruik van het systeem van maaltijdcheques is een positieve stimulans voor de economie door de stijging van de consumptie in de Belgische voedingssectoren. Voor de hele nationale bevolking vertaalt deze stimulans voor de economie zich in een **stijging van de werkgelegenheid**¹⁴. De werkgelegenheid wordt in het bijzonder gestimuleerd om de volgende redenen:
 - ◆ Stijging van de werkgelegenheid binnen de aangesloten handelszaken door de stijging van de omzet in deze handelszaken (zie 3.4.1 voor een verantwoording van de stijging van de omzet).
 - ◆ Stijging van de werkgelegenheid binnen de niet-aangesloten handelszaken door de stijging van de omzet in deze handelszaken (zie 3.5.2 voor een verantwoording van de stijging van de omzet).
 - ◆ In mindere mate creëert het systeem van maaltijdcheques ook werkgelegenheid bij de uitgevers van maaltijdcheques.
- ▶ Deze extra werkgelegenheid en de stijging van de omzet in de verschillende economische sectoren zal op termijn zorgen voor een **potentiële loonsverhoging**. De daling van het arbeidsaanbod in combinatie met een stijging van de vraag naar arbeid zou zorgen voor een stijging van de lonen. Dit effect moet echter genuanceerd worden, omdat er slechts op aanzienlijke wijze sprake van kan zijn bij een belangrijke stijging van de werkgelegenheid en een voldoende flexibele en reactieve arbeidsmarkt.
- ▶ De positieve stimulering van de economie zal leiden tot een stijging van de fiscale ontvangsten en een daling van de uitgaven door de Staat (zie verder). Deze verbetering van het begrotingsaldo van de Staat zou zich potentieel kunnen vertalen in een **verbetering van de diensten geleverd door de Staat**.

3.4 De werkgevers

We stellen u hierna de effecten voor van het gebruik van maaltijdcheques voor de werkgevers die besloten hebben om een systeem van maaltijdcheques in te voeren als een sociaal voordeel voor hun werknemers.

We concentreren ons in dit deel op de effecten die gekoppeld zijn aan de toekenning van maaltijdcheques aan de werknemers. Voor een volledig beeld van de effecten gekoppeld aan een bepaald bedrijf of een bepaalde zaak moeten dus ook de effecten op de aangesloten of niet-aangesloten handelszaken opgenomen worden, naargelang de aard van de activiteit van de werkgever.

3.4.1 Positieve effecten voor de werkgevers

Directe positieve effecten:

- ▶ In vergelijking met een equivalente netto-loonvergoeding leidt de toekenning van maaltijdcheques niet tot **bijkomende directe positieve effecten** voor de werkgevers. De gunstige fiscale behandeling en sociale zekerheidsbehandeling (vrijstelling van RSZ-bijdragen) voor het systeem van de maaltijdcheques kan overgedragen worden naar een systeem van netto-loonvergoeding.

Indirecte positieve effecten

- ▶ Door de eerder vermelde verbetering van de gezondheid van de werknemers **stijgt de productiviteit van de werknemers**. Een onderzoek dat werd uitgevoerd op basis van de gegevens van 20 000 Amerikaanse werknemers toont aan dat de werknemers met een gezonde voeding 20% kans hebben om productiever te zijn¹⁵.

¹⁴ Voor de werknemers betekent het positieve effect van deze stijging van de werkgelegenheid de stijging van de mogelijkheden voor ander werk en de daling van de kans om een baan te verliezen.

¹⁵ Zie Merrill, R. et al. (2012).

- ▶ De verbetering van de gezondheid van de werknemers zal ook leiden tot een **daling van het ziekteverzuim**. Het eerder vermelde onderzoek geeft aan dat het ziekteverzuim met 27% daalt bij de werknemers die gezond eten en voldoende sporten.

3.4.2 Positieve effecten voor de werkgevers

Directe negatieve effecten

- ▶ Het beheer van een systeem van maaltijdcheques zal leiden tot **kosten voor de werknemers**:
 - ◆ De werkgevers moeten aan de leveranciers van maaltijdcheques het equivalent betalen van 5% van de waarde van de gekochte maaltijdcheques ("kost leveranciers").
 - ◆ Bovendien moeten de werkgevers de administratieve kosten dragen voor de ontvangst en de verdeling van de maaltijdcheques. Deze kosten dalen echter bij het gebruik van elektronische maaltijdcheques. In geval van een equivalente netto-loonvergoeding zou de werkgever ook kosten voor het beheer van deze loontoeslag moeten op zich nemen.

3.5 De aangesloten handelszaken

Het gebruik van maaltijdcheques is beperkt tot bepaalde sectoren die verband houden met voeding: groot- en kleinhandel voor voedingswaren en horeca. Binnen deze sectoren kunnen de handelszaken beslissen of ze de betalingen in de vorm van maaltijdcheques al dan niet aanvaarden (op basis van een contract met de betrokken uitgever), door de voor- en nadelen hiervan te vergelijken. Hierna volgt een analyse van de effecten van de maaltijdcheques op de handelaars van de voedingssectoren die besloten hebben om deze te aanvaarden als betaalmiddel.

3.5.1 Negatieve effecten voor de erkende handelszaken

Directe positieve effecten

- ▶ De aangesloten handelszaken zullen een **directe stijging van de verkoop** vertonen. De beperkingen die worden opgelegd aan het gedrag van de begunstigen van maaltijdcheques zullen hen aanzetten om ze te gebruiken bij de aangesloten handelszaken.

Indirecte positieve effecten

- ▶ De **verkoop zal ook op indirecte wijze stijgen** door de grotere waardecreatie als gevolg van de concentratie van de consumptie in bepaalde sectoren met een hoger multiplicatoreffect. Meer in het bijzonder wordt de indirecte stijging van de vraag bij de aangesloten handelszaken verklaard door de verschillende hierna toegelichte effecten. Deze effecten voeden zichzelf en creëren een vicieuze cirkel:
 - ◆ Stijging van de vraag vanwege de andere aangesloten handelszaken: indien een aangesloten handelszaak tegelijk aan directe consumenten en aan andere aangesloten handelszaken levert, dan realiseert deze handelszaak een stijging van de verkoop als gevolg van de stijging van de vraag vanwege de andere erkende handelszaken, die een grotere hoeveelheid intermediaire goederen nodig hebben om te voldoen aan de stijging van de vraag van de consumenten.
 - ◆ Stijging van de vraag vanwege de consumenten van wie het inkomen stijgt (stijging tewerkstelling en/of salarisverhoging): door de economische stimulatie als gevolg van het multiplicatoreffect zou er mogelijk een indirecte stijging kunnen zijn van de vraag vanwege bepaalde consumenten die niet noodzakelijk in het bezit zijn van maaltijdcheques.
 - ◆ Stijging van de vraag vanwege de niet-aangesloten handelszaken: deze vertonen een omzetstijging door het multiplicatoreffect.
- ▶ De aangesloten handelszaken **kunnen een deel van de klanten aan zich binden** die de voorkeur geven aan de handelszaken waar de betaling via maaltijdcheques is toegelaten.

De positieve en negatieve effecten van het gebruik van maaltijdcheques in vergelijking met een equivalente netto-loonvergoeding

3.5.2 Negatieve effecten voor de erkende handelszaken

Directe negatieve effecten

- ▶ De erkende handelszaken moeten **aan de leveranciers van de maaltijdcheques een commissie betalen** op de geregistreerde cheques ("leverancierskost").
- ▶ In vergelijking met een netto-loonvergoeding zorgt een betaling in maaltijdcheques voor **hogere administratieve kosten**: de handelszaken moeten de betaling registreren om een terugbetaling van de totale zichtwaarde ervan te verkrijgen. Deze administratieve kosten zullen echter verminderen voor de meeste erkende handelszaken door de invoering van het systeem van elektronische maaltijdcheques.

Indirecte negatieve effecten

- ▶ De noodzaak om de met maaltijdcheques uitgevoerde transacties te registreren om een terugbetaling te ontvangen zal **de mogelijkheden voor "fiscale fraude" beperken**. De handelaars kunnen echter de maaltijdcheques opnieuw gebruiken in andere handelszaken ("tweede gebruik") en bepaalde verkopen niet aangeven. Deze mogelijkheid verdwijnt echter met het systeem van de elektronische maaltijdcheques en vermindert dus de mogelijkheden tot fiscale fraude.

3.6 De niet-aangesloten handelszaken

De niet-aangesloten handelszaken zijn ondernemingen of bedrijven die actief zijn in sectoren waarvoor het gebruik van maaltijdcheques als betaalmiddel onmogelijk is of handelszaken die actief zijn in de voedingssector, maar die besloten hebben om de maaltijdcheques niet te accepteren als betaalmiddel.

3.6.1 Positieve effecten voor de niet-erkende handelszaken

Indirecte positieve effecten

- ▶ De **verkoop zal ook op indirecte wijze stijgen** door de grotere waardecreatie als gevolg van de concentratie van de consumptie in bepaalde sectoren met een hoger multiplicatoreffect. In het bijzonder worden hierna de bronnen van indirecte stijging van de verkoop voorgesteld. Deze voeden zichzelf en creëren een vicieuze cirkel:
 - ◆ Stijging van de vraag vanwege de aangesloten handelszaken.
 - ◆ Stijging van de vraag vanwege de consumenten van wie het inkomen stijgt (stijging tewerkstelling en/of salarisverhoging).
 - ◆ Stijging van de vraag vanwege de andere niet-aangesloten handelszaken.

3.6.2 Negatieve effecten voor de niet-erkende handelszaken

Directe negatieve effecten

- ▶ De consumenten die over maaltijdcheques beschikken, zullen hun consumptie relatief gezien meer concentreren op aangesloten handelszaken. Dit effect impliceert een **daling van de verkoop**, die echter gecompenseerd wordt door de "indirecte" stijging van de hierboven toegelichte verkoop.

3.7 De Staat

3.7.1 Positieve effecten voor de Staat

Directe positieve effecten

- ▶ De maaltijdcheques moeten volgens de contractuele bepalingen met de uitgevers van maaltijdcheques gebruikt worden op het nationale grondgebied. Dit impliceert een stijging van de binnenlandse consumptie. Omdat voor het overige alles gelijk is, zal deze stijging van de binnenlandse consumptie leiden tot een **stijging van het BBP en een verbetering van de handelsbalans** van het land.
- ▶ Wat de overheidsfinanciën betreft, zorgt het eerder vermelde effect voor een stijging van de btw-ontvangsten. **Indirecte positieve effecten**
- ▶ Door de verbetering van de gezondheid van de werknemers die maaltijdcheques ontvangen, is er een **daling van de nationale uitgaven voor gezondheidszorg**.
- ▶ De noodzaak voor de handelszaken om de transactie te registreren om de geldelijke tegenhanger van de maaltijdcheque te ontvangen zal zorgen voor een **vermindering van fiscale fraude**
- ▶ **De ontvangsten van de Staat zullen toenemen.** Door de stijging van de consumptie in de sectoren met een hoog multiplicatoreffect ontstaat er een vicieuze cirkel voor de omzet van de bedrijven, de tewerkstelling en de winst van de bedrijven. Dat impliceert een stijging van de fiscale ontvangsten. De oorsprong van deze stijging ligt in het volgende:
 - ◆ Stijging van de btw-ontvangsten door de stijging van de omzet in de aangesloten en niet-aangesloten handelszaken (multiplicatoreffect).
 - ◆ Stijging van de ontvangsten uit belasting op de bedrijfswinsten.
 - ◆ Stijging van de ontvangsten uit de socialezekerheidsbijdragen (werkgevers- en persoonlijke bijdragen) door de stijging van de werkgelegenheid.
 - ◆ Stijging van de ontvangsten uit personenbelasting door de stijging van de lonen en van de werkgelegenheid.
 - ◆ De invoering van een systeem van maaltijdcheques als vergoedingsmiddel impliceert de oprichting van tussenactor die de uitgifte en de terugbetaling van maaltijdcheques op zich neemt. De bedrijven die maaltijdcheques uitgeven, die een tussenrol spelen, zijn ook bedrijven die economische activiteiten creëren en fiscale inkomsten genereren: belasting op de bedrijfswinsten en op de werkgelegenheid die gecreëerd wordt binnen deze bedrijven.
- ▶ **De uitgaven van de Staat zullen dalen.** Door de stijging van de werkgelegenheid als gevolg van de vicieuze cirkel die ontstaat als gevolg van de consumptie binnen de sectoren met een hoog multiplicatoreffect dalen de uitgaven voor werkloosheidsuitkeringen.

3.7.2 Negatieve effecten voor de Staat

Directe negatieve effecten

- ▶ De directe daling van de fiscale ontvangsten omwille van de gunstige fiscale behandeling voor het systeem van de maaltijdcheques (vrijstelling van de RSZ-bijdragen en vrijstelling van personenbelasting) en de kosten voor de "controle" van het systeem worden niet in overweging genomen, aangezien deze elementen overgedragen zouden kunnen worden naar een systeem van equivalente netto-loonvergoeding.

De positieve en negatieve effecten van het gebruik van maaltijdcheques in vergelijking met een equivalente netto-
loonvergoeding

4/ Becijfering van de economische effecten van de maaltijdcheques

4.1 Inleiding

Het doel van dit hoofdstuk is de economische effecten te becijferen die voortvloeien uit de invoering van een systeem van maaltijdcheques als sociaal voordeel voor de werknemers. We concentreren onze analyse op een becijfering van de stimulering van de economie als gevolg van het gebruik van maaltijdcheques. Om de omvang van de economische stimulatie te meten, analyseren we, aan de hand van input-output-tabellen ontwikkeld door het Federaal Planbureau, de evolutie van de volgende variabelen:

- ▶ Het aantal banen
- ▶ De toegevoegde waarde, die de waarde van de productie meet verminderd met de intermediaire consumptie. Bovendien is het BBP van een bepaald jaar gelijk aan het bedrag van de toegevoegde waarde (vermeerderd met de belastingen en verminderd met elke subsidie of opbrengst niet inbegrepen bij de waarde van de productie).

Om het accent te leggen op de effecten gekoppeld aan de intrinsieke kenmerken van het systeem van de maaltijdcheques vergelijken we de omvang van de schommeling van deze variabelen in vergelijking met de schommeling die zou voortvloeien uit een equivalente netto-loonvergoeding.

De structuur van het hoofdstuk is als volgt: eerst worden de kwantitatieve basisinformatie aangaande de markt van de maaltijdcheques en het klassieke consumptiegedrag (toewijzing "gezinsbudget") voorgesteld.

Daarna stellen we op basis van deze gegevens en van de analyse van het gedrag van de consument de verschillende hypothesen voor betreffende het gedrag van de gebruikers van maaltijdcheques. Daarna worden verschillende scenario's ontwikkeld op basis van deze hypothesen. Ten slotte worden de resultaten van het model voorgesteld en besproken.

4.2 Basisinformatie

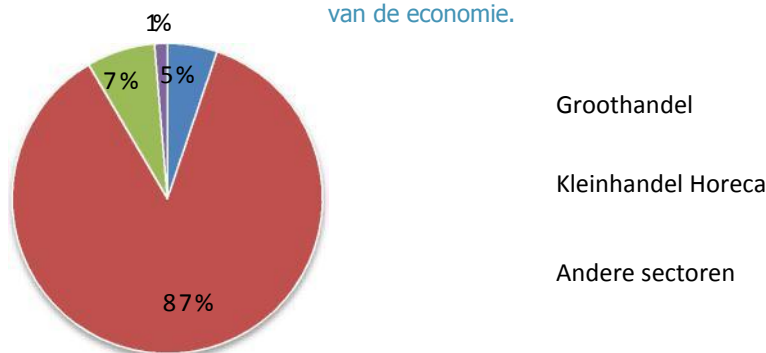
4.2.1 Het gebruik van de maaltijdcheques

In 2012 werden 331 miljoen maaltijdcheques verdeeld in België. Dit vertegenwoordigt een totale waarde van 1.896.783.400 euro. De deelname van de werknemers in dit bedrag stemt overeen met 362.508.681 euro, 19% van het totale bedrag.

We stellen hierna de verdeling van de gebruikte maaltijdcheques voor naargelang de verschillende sectoren van de Belgische economie. Het blijkt dat de overgrote meerderheid (87%) van de maaltijdcheques gebruikt wordt in de detailhandel. De tweede sector waarin het aantal gebruikte maaltijdcheques het grootst is, is de horeca (7%), gevolgd door de groothandel (5%). Het resterende deel van de gebruikte maaltijdcheques dient voor aankopen in andere sectoren (1%).

Figuur 1: Verdeling
verschillende sectoren

van het gebruik van de maaltijdcheques volgens de
van de economie.

Bron: IDEA Consult op basis van Sodexo en Edenred

We wijzen er echter op dat bepaalde maaltijdcheques nooit opnieuw geïnjecteerd zullen worden in de Belgische economie. Door het verlies van bepaalde maaltijdcheques en de beperkte geldigheidsduur werd immers 0,41% van de maaltijdcheques niet gebruikt in 2012. Dit verlies van efficiëntie zou echter sterk moeten verminderen als gevolg van de volgende ontwikkelingen:

- ▶ Veralgemening van het systeem van de maaltijdcheques;
- ▶ Uitbreiding van de geldigheidsduur van de maaltijdcheques.

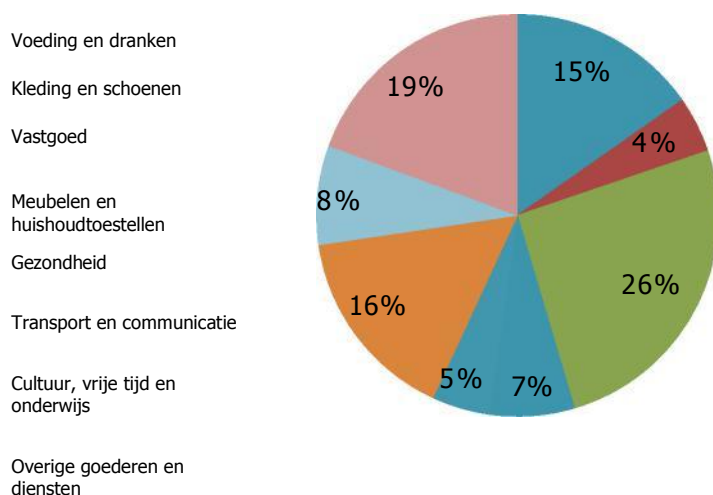
Deze gegevens alleen kunnen ons echter niet toelaten om de hypothesen voor het gedrag van de begunstigden van de maaltijdcheques te identificeren. Het is immers eveneens noodzakelijk om rekening te houden met het potentiële vervangingseffect van de uitgaven met de maaltijdcheques op de uitgaven met het basisinkomen. Indien dit effect zich zou voordoen, dan zou de consument de toekenning van het basisinkomen wijzigen, gezien de uitgaven met de maaltijdcheques. Voordat we het gedrag van de begunstigden van maaltijdcheques kunnen bepalen, is het dus noodzakelijk om de klassieke toekenning van het basisinkomen van de consumenten en het vervangingseffect tussen de uitgaven met de maaltijdcheques en de uitgaven met het basisinkomen te evalueren.

4.2.2 'Klassiek' consumptiegedrag

Volgens de Nationale Bank van België¹⁶ stemde de gemiddelde spaarquote van de Belgische consument in 2012 overeen met 15,2%. Bovendien werd, ook volgens de Nationale Bank van België in 2012 gemiddeld 5,18% van het beschikbare inkomen toegewezen aan uitgaven voor buitenlandse consumptie.

Op basis van het "huishoudbudgetonderzoek" (1999-2010), dat werd uitgevoerd door de FOD Economie, is het mogelijk om het klassieke consumptiegedrag van een gezin te identificeren. De onderstaande figuur geeft de gemiddelde verdeling van de uitgaven van de gezinnen weer volgens de verschillende sectoren van de economie.

Figuur 2: 'Klassiek' consumptiegedrag

Bron: IDEA Consult op basis van de gegevens van de FOD Economie (huishoudbudgetonderzoek 2009-2010)

Het klassieke uitgavenpatroon van een gezin blijkt sterk te verschillen van het gedrag van de gebruikers van maaltijdcheques. De beperkingen die inherent zijn aan het systeem van maaltijdcheques verhinderen de gebruikers om de bestemming van hun uitgaven vrij te kiezen: de gebruikers van maaltijdcheques concentreren bijna het volledige bedrag van hun cheques in de sectoren gekoppeld aan voeding (84% voor de kleinhandel en 7% voor de horeca), terwijl 'slechts' 15% van het gezinsbudget naar voedingsuitgaven gaat.

Deze gegevens over het "klassieke" uitgavenpatroon worden gebruikt in het model om het gedrag te beschrijven van een consument die een equivalent netto loonbedrag ontvangt.

¹⁶ Bron: NBB.

4.2.1 Het multiplicatoreffect in de verschillende sectoren

Zoals aangehaald in het vorige hoofdstuk hebben de uitgaven door de consumenten een stimulerend effect op de economie: de uitgaven zorgen voor een stijging van de verkoop in de betrokken sector, wat zorgt voor een stijging van de verkoop van de intermediaire goederen en dus voor een stijging van de verkoop in de andere sectoren, enz. Ook de werkgelegenheid wordt, zowel direct binnen de betrokken sector door de uitgave als in de andere sectoren gestimuleerd. Dit zorgt voor een stijging van de inkomens van de consument, wat op zijn beurt zorgt voor een stijging van de uitgaven, enz. De omvang van deze vicieuze cirkel ("multiplicatoreffect") verschilt naargelang de sector waarin de uitgave wordt gedaan. De vicieuze cirkel zal namelijk groter zijn bij een arbeidsintensieve sector die nauw verbonden is met andere sectoren van de Belgische economie. We beschrijven in dit deel de instrumenten waarmee de omvang van de economische effecten van een uitgave binnen een bepaalde sector gemeten kan worden.

Het model dat in dit hoofdstuk wordt gehanteerd, steunt op de input-output-tabellen die opgesteld zijn door het Federaal Planbureau. Deze tabellen zijn een instrument om de "relaties tussen de verschillende (homogene) bedrijfstakken binnen de Belgische economie" te analyseren. Deze modellen steunen op de hypothese dat er "in de economie geen productiebeperkingen bestaan zodat de productievector bepaald wordt door finale vraag gericht aan het binnenlands productieapparaat"¹⁷.

Volgens het Federaal Planbureau "vormen multiplicatoren een klassieke toepassing van de input- outputmodellen. Ze worden vaak gebruikt in economische impactanalyses en ze vertegenwoordigen de totale effecten van een exogene verandering. Ze laten op die manier toe om de effecten te meten van een schommeling van de finale vraag op de binnenlandse productie van een of meerdere producten (sectoren van de Belgische economie)"¹⁸. In deze analyse is de exogene verandering een schommeling van de uitgaven die worden gedaan in bepaalde sectoren van de Belgische economie.

Het onderstaande kader geeft een gedetailleerd overzicht van de structuur van een multiplier voor een bepaalde sector:

Kader 1: definitie van de multiplier (productie)

Laten we het voorbeeld nemen van een schommeling met een euro van de finale vraag voor de binnenlandse productie van het product. Het **totale effect** van deze schommeling op de productie van de hele economie is samengesteld uit meerdere effecten:

- ▶ Een initieel effect dat zich altijd voordoet op het niveau van bedrijfstak *j* die de stimulus ontvangt. Dit effect houdt verband met de exogene verandering: bedrijfstak *j* gaat zijn productie met een euro verhogen om te voldoen aan de bijkomende finale vraag;
- ▶ Een **direct effect** (= first-round effect): om die bijkomende productie te verzekeren, zal bedrijfstak *j* een beroep moeten doen op zijn directe toeleveranciers.
- ▶ Een **indirect effect** (= second and subsequent round effects): die leveranciers zullen op hun beurt een bijkomende vraag naar input richten aan hun toeleveranciers, die zelf opnieuw hun toeleveranciers zullen benaderen ...
- ▶ Een **door het gezinsverbruik geïnduceerd effect** (in het geval van een gesloten model). om die bijkomende productie te verzekeren, doen de verschillende bedrijfstakken een beroep op de gezinnen (als werknemers). De stijging van het gezinsinkomen leidt automatisch tot een toename van hun aankopen, waaraan wordt voldaan door een bijkomende verhoging van de productie..."¹⁹

Bron: Federaal Planbureau

¹⁷ Federaal Planbureau (2012), Input-outputanalyse: Modellen, Multiplicatoren, Linkages <http://www.plan.be/admin/uploaded/201210151421110.WP121210216N.pdf>, 01/09/2013.

¹⁸ Idem.

¹⁹ Idem.

Zoals eerder vermeld, verschilt het multiplicatoreffect naargelang de sectoren van de economie. De onderstaande tabellen geven deze verschillen weer inzake het creëren van tewerkstelling. Deze tabellen geven het bedrag weer dat in een bepaalde sector geïnjecteerd moet worden om een baan te creëren en het aantal gecreëerde banen als antwoord op de creatie van tewerkstelling binnen de betreffende sector.

Deze gegevens worden enerzijds weergegeven voor de sectoren waarin hoofdzakelijk het bedrag van de maaltijdcheques wordt uitgegeven en anderzijds voor de sectoren waarin hoofdzakelijk het basisinkomen wordt uitgegeven.

Tabel 1: Multiplicatoreffect van de maaltijdcheques in de verschillende sectoren

De 3 belangrijkste sectoren voor de maaltijdcheques

Bedrag dat noodzakelijk is voor het creëren van een bijkomende directe baan.

Multiplicatoreffect

Kleinhandel (86,6%)	€ 60 029	1,22
Horeca (7,2%)	€ 77 278	1,37
Groothandel (5,2%)	€ 219 308	1,82

Bron: IDEA Consult op basis van de input-outputtabellen van het FPB

Tabel 2: Multiplicatoreffect in de diverse sectoren van 'klassieke' consumptie

De 3 belangrijkste sectoren voor de klassieke consumptie	Bedrag dat noodzakelijk is voor het creëren van een bijkomende directe baan	Multiplicatoreffect (directe tewerkstelling)
Vastgoed (20,4%)	€ 1 355 684	3,60
Voeding (8,7%)	€ 285 600	2,59
Elektriciteit, gas, water (6,3%)	€ 539 135	2,48

Bron: IDEA Consult op basis van de input-outputtabellen van het FPB

We stellen grote verschillen vast tussen de sectoren: indien 1.355.684 euro wordt geïnjecteerd in de sector van de kleinhandel, dan zouden 22 banen gecreëerd worden. Indien dit bedrag geïnjecteerd wordt in de vastgoedsector, dan zou slechts één baan gecreëerd worden. Deze "direct" gecreëerde banen zouden respectievelijk leiden tot de creatie van (22*0,22) banen in de kleinhandel en (1*2,60) banen in de vastgoedsector. In het totaal zouden, met een identiek geïnjecteerd bedrag, respectievelijk 26,8 banen in de kleinhandel en 3,6 banen in de vastgoedsector gecreëerd worden.

Deze verschillen geven goed het belang weer van de toewijzing van het inkomen van de gezinnen voor het stimuleren van de economie.

In het volgende hoofdstuk stellen we de verschillende hypothesen voor aangaande de toewijzing van het bedrag van de maaltijdcheques binnen de verschillende economische sectoren om rekening te houden met de mogelijkheid die consumenten hebben om maaltijdcheques te gebruiken voor een consumptie die gewoonlijk contant wordt uitgevoerd.

4.3 Modelling van de economische impact van de maaltijdcheques

Zoals weergegeven in het vorige hoofdstuk vereisen de sectoren waarin de maaltijdcheques traditioneel gebruikt worden, met name de kleinhandel (86,6%) en de horeca (7,2%) minder middelen voor het creëren van een bijkomende directe baan dan de sectoren met klassieke consumptie. Het effect op de directe tewerkstelling van de injectie van bijkomende middelen in de traditionele sectoren van de maaltijdcheques zal dus groter zijn. Verschillende gedragseffecten van de begunstigden van maaltijdcheques hebben echter een directe invloed op de toewijzing van de middelen in de economie en in de verschillende consumptiesectoren. Om een model op te stellen van de economische impact van de maaltijdcheques is het van cruciaal belang om rekening te houden met deze verschillende gedragseffecten.

Omdat we niet over precieze informatie beschikken over de werkelijke gedragseffecten van de begunstigden van de cheques, worden verschillende scenario's gebruikt om een model op te stellen van het economisch effect van de cheques.

4.3.1 Beschrijving van de verschillende gedragseffecten van de begunstigden van maaltijdcheques

Het doel van dit gedeelte is het opstellen van de hypothesen voor de toewijzing van het inkomen van de bezitters van maaltijdcheques, rekening houdend met het substitutie-effect. We willen in het bijzonder de volgende gegevens bepalen:

- ▶ De spaarquote;
- ▶ Het percentage binnenlandse consumptie;
- ▶ De verdeling van het inkomen over de verschillende sectoren van de Belgische economie.

Zoals vermeld in het vorige hoofdstuk zijn, indien geen rekening wordt gehouden met het vervangingseffect op het basisinkomen, de spaarquote van de maaltijdcheques en het percentage buitenlandse consumptie gelijk aan nul. De sectoren waarin de maaltijdcheques worden uitgegeven zijn respectievelijk de kleinhandel (86,6%) en de horeca (7,2%).

De cheques mogen echter niet beschouwd worden als een eenvoudig middel voor bijkomende consumptie van bepaalde producten en diensten. Om het netto-effect op de economie te kennen, is het noodzakelijk om een evaluatie te doen van de neiging van de consument om de cheques te gebruiken als vervangmiddel, substitueert voor de uitgaven die "gewoonlijk" contant worden uitgevoerd.

Indien dit vervangingseffect totaal is, dan kan het vrijgemaakte bedrag zonder beperking worden toegekend aan:

- ▶ Sparen ("spareffect");
- ▶ Buitenlandse consumptie (effect van "substitutie van buitenlandse consumptie");
- ▶ Consumptie van niet-voeding (effect van "substitutie van binnenlandse consumptie");

In dat geval zouden er, wat betreft het toewijzen van het inkomen, geen verschillen zijn tussen een systeem van maaltijdcheques en een systeem van equivalente cashbedragen²⁰. Om het netto gespaarde of geconsumeerde overschot in bepaalde sectoren van de Belgische economie als gevolg van de toekenning van maaltijdcheques te kunnen evalueren, moet dus de omvang van deze effecten beoordeeld worden.

²⁰ Indien de consument "gedwongen" is, m.a.w. indien het bedrag dat hij in maaltijdcheques ontvangt groter is dan de totale door de consument geplande uitgaven voor voeding, dan zal de toewijzing van het budget anders zijn, ongeacht de omvang van het vervangingseffect van de consument.

4.3.1.1 Spaareffect en neiging tot sparen van maaltijdcheques

Theoretisch moet het volledige bedrag dat ontvangen werd in de vorm van maaltijdcheques geconsumeerd worden. Deze uitgaven kunnen echter toelaten om een deel van de uitgaven die gewoonlijk contant worden uitgevoerd vrij te maken om te op sparen. We noemen dit vervangingseffect het "spaaffect". Indien dit spaaffect gelijk is aan nul, dan is het bedrag dat wordt ontvangen in de vorm van maaltijdcheques volledig geconsumeerd. Indien dit effect totaal is, dan vervangt het geheel van maaltijdcheques de consumptie die "gewoonlijk" contant wordt uitgevoerd. De klassieke spaarquote zou dus toegepast kunnen worden op het vrijgemaakte bedrag.

Door de zwakke "liquiditeit" van de cheques en de relatieve moeilijkheid voor de consument om een systeem voor compensatie op het basisinkomen in te voeren, is de aanzet tot consumptie werkelijk reëel. Het is bijgevolg realistisch om de mogelijkheid van een totaal vervangingseffect uit te sluiten. Er is echter geen onderzoek voorhanden om het exacte effect te bepalen. Door het gebrek aan onderzoeken die zich specifiek toespitsen op de spaarquote die van toepassing is bij de maaltijdcheques wordt in dit model rekening gehouden met twee hypothesen:

- ▶ Spaareffect gelijk aan nul: het bijkomend bedrag ontvangen in de vorm van maaltijdcheques wordt volledig geconsumeerd en vervangt geen enkele uitgave die gewoonlijk gedaan wordt met het basisinkomen. De spaarquote op het bedrag van de maaltijdcheques is dus gelijk aan nul.
- ▶ Tussenliggend spaaffect: de consument vervangt een deel van de uitgaven die gewoonlijk contant worden uitgevoerd door uitgaven met maaltijdcheques. Een deel van het vrijgemaakte bedrag kan dan gespaard worden. We leggen willekeurig de spaarquote op het bedrag van de maaltijdcheques vast op 7,6%, wat de helft vertegenwoordigt van de klassieke spaarquote die geldt op het beschikbaar inkomen in traditionele munt en die in 2012 volgens de statistieken van de NBB 15,2% bedroeg.

4.3.1.2 Substitutie-effect van buitenlandse consumptie en neiging om te consumeren buiten de landsgrenzen

Theoretisch moet het volledige bijkomende bedrag dat ontvangen werd in de vorm van maaltijdcheques geconsumeerd worden binnen de Belgische economie. De uitgaven aan de hand van maaltijdcheques kunnen echter toelaten om een deel vrij te maken van de uitgaven die "gewoonlijk" worden uitgevoerd met het basisinkomen. Dit vrijgemaakte bedrag kan dan buiten de landsgrenzen besteed worden. We noemen dit vervangingseffect het "substitutie-effect van buitenlandse consumptie". Indien dit effect totaal is, dan vervangt het geheel van maaltijdcheques de consumptie die gewoonlijk contant wordt uitgevoerd. Het klassieke percentage van buitenlandse consumptie zou dan toegepast kunnen worden op het vrijgemaakte bedrag.

Door het gebrek aan onderzoeken die toelaten om het percentage van buitenlandse consumptie op het bedrag van de maaltijdcheques te bevestigen, worden voor dit model opnieuw een aantal hypothesen gehanteerd:

- ▶ **Substitutie-effect van buitenlandse consumptie gelijk aan nul.** In dit geval wordt het volledige bedrag van de maaltijdcheques uitgegeven binnen de landsgrenzen, zonder compensatie op het contante basisbedrag. Het percentage buitenlandse consumptie op het bedrag van de maaltijdcheques is dus gelijk aan nul, terwijl het percentage op het basisbedrag het "standaard" percentage blijft (ter herinnering, gelijk aan 5,18% volgens de statistieken van de NBB).
- ▶ **Totaal substitutie-effect van buitenlandse consumptie.** In dit geval vervangt het volledige bedrag van de cheques de consumptie die "gewoonlijk" binnen de landsgrenzen plaatsvindt. Het vrijgemaakte contante bedrag kan dan gedeeltelijk toegekend worden aan consumptie buiten de landsgrenzen. Het percentage buitenlandse consumptie op het bedrag van de maaltijdcheques is dan gelijk aan het "standaard" percentage, namelijk 5,18%.

4.3.1.3 Substitutie-effect van de binnenlandse consumptie en verdeling van het inkomen over de verschillende sectoren van de economie

Theoretisch moet het volledige bijkomende bedrag dat ontvangen werd in de vorm van maaltijdcheques geconsumeerd worden binnen bepaalde sectoren van de Belgische economie. De uitgaven aan de hand van maaltijdcheques kunnen echter toelaten om een deel vrij te maken van de uitgaven die gewoonlijk worden uitgevoerd met het basisinkomen. Dit vrijgemaakte bedrag kan dan in andere sectoren van de Belgische economie besteed worden. We noemen dit vervangingseffect het "substitutie-effect van binnenlandse consumptie". Indien dit effect totaal is, dan vervangt het geheel van maaltijdcheques de consumptie die gewoonlijk contant/of via betaalmiddelen wordt uitgevoerd. In dit geval is de verdeling van het totale budget gelijk aan de "standaard" verdeling, zoals vermeld in het huishoudbudgetonderzoek 2012 door de FOD Economie.

De resultaten van verschillende empirische onderzoeken²¹ naar het gedrag van de Amerikaanse consumenten hebben aangetoond dat de gebruikers van maaltijdcheques ("foodstamps") een groter deel van hun uitgaven spenderen aan voeding dan indien ze deze uitgaven zouden doen met een equivalent netto loonvergoeding .

²¹ Zie Fraker (1990) voor een beschrijving van deze verschillende onderzoeken.

Deze trend tekent zich ook af bij de "niet-gedwongen" gezinnen, d.w.z. de gezinnen die een lager bedrag aan maaltijdcheques ontvangen dan het bedrag dat ze zouden willen besteden aan voeding. Ook bij deze gezinnen verhoogt het toekennen van maaltijdcheques de voedselconsumptie in vergelijking met een equivalente netto-loonvergoeding²². Deze onderzoeken lijken aan te tonen dat er een verschil is tussen de toekenning van een bedrag ontvangen in de vorm van maaltijdcheques en de toekenning van een bedrag ontvangen in de vorm van een equivalente netto-loonvergoeding. Omdat echter de ramingen van het verschil qua gedrag verschillen naargelang het onderzoek en omdat deze niet direct omgezet kunnen worden naar de Belgische situatie wordt met verschillende hypothesen rekening gehouden voor het model:

- ▶ **Substitutie-effect van binnenlandse consumptie gelijk aan nul.** In dit geval wordt het volledige bedrag van de maaltijdcheques uitgegeven in de Belgische voedingssector, zonder compensatie op het contante (of door middel van andere betaalmiddelen uitgegeven) basisbedrag.
- ▶ **Totaal substitutie-effect van binnenlandse consumptie.** In dit geval vervangt het volledige bedrag van de maaltijdcheques de consumptie die "gewoonlijk" binnen de Belgische voedingssector wordt uitgevoerd. Dit vrijgemaakte bedrag kan dan, onder meer, besteed worden in "niet-voedingssectoren". De toewijzing van het bijkomende bedrag lijkt dus op deze die beschreven wordt in het huishoudbudgetonderzoek 2012 van de FOD Economie.
- ▶ **Intermediair substitutie-effect van binnenlandse consumptie.** In dit geval vervangt een deel van het bedrag van de maaltijdcheques uitgaven die contant worden uitgevoerd. Door het gebrek aan onderzoeken die de omvang van dit substitutie-effect meten, gaan we uit van de hypothese dat de helft van het bedrag van de maaltijdcheques de uitgaven vervangt die voordien contant (of door middel van andere betaalmiddelen uitgegeven) werden uitgevoerd. De helft van dit bedrag wordt dus vrijgemaakt en kan worden besteed naargelang de toewijzing beschreven in het huishoudbudgetonderzoek 2012 van de FOD Economie.

²² Omdat het systeem van de "foodstamps" verschilt van het systeem van de maaltijdcheques in België moeten de resultaten van deze onderzoeken met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

4.3.2 Beschrijving van de verschillende scenario's voor het opstellen van een model van de gedragseffecten

Om de economische impact van de maaltijdcheques te schatten, worden verschillende scenario's gehanteerd voor het opstellen van een model voor de gedragseffecten bij de begunstigden van de cheques. Deze scenario's zijn een combinatie van de eerder toegelichte hypothesen en ze worden hierna uiteengezet.

Naast een referentiescenario, dat overeenstemt met een scenario van netto-loonvergoeding, werden vier scenario's opgesteld om de gedragseffecten van de begunstigden van de cheques weer te geven:

- ▶ Referentiescenario: scenario van netto-loonvergoeding
- ▶ Scenario 1: scenario zonder substitutie
- ▶ Scenario 2: scenario met substitutie van het sparen
- ▶ Scenario 3: scenario met gedeeltelijke substitutie van de consumptie
- ▶ Scenario 4: scenario met volledige substitutie van de consumptie

4.3.2.1 Referentiescenario: scenario van netto-loonvergoeding

Beschrijving van het scenario:

Het onderzoek wil de impact van de cheques op het economisch systeem blootleggen. Bijgevolg moet het referentiescenario in staat zijn om het verschil aan te tonen tussen een scenario met of zonder gebruik van cheques. Voor het referentiescenario gaan we uit van de waarde van de maaltijdcheques voordat ze geïntroduceerd worden in het economisch circuit. We vertrekken vanuit het principe dat dit bedrag niet aan de consument zal worden toegekend in de vorm van cheques, maar als verhoging van het nettoloon (zonder betaling van werkgeversbijdragen).

Hypothesen:

- ▶ **De spaarcoëfficiënt:** Omdat het hier gaat om een verhoging van het nettoloon omvat dit scenario ook een spaareffect. Het door de consument ontvangen bedrag is intrinsiek identiek aan zijn gewone salaris. Bijgevolg zal de spaarcoëfficiënt, die het gespaarde deel van het salaris bepaalt, identiek zijn aan de coëfficiënt van zijn volledige inkomen, met name **15,2%**
- ▶ **Binnen- en buitenlandse consumptie:** Omdat het gaat om een bedrag dat in alle opzichten identiek is aan een verhoging van het nettoloon is het uitgavenmodel van de begunstigde van de netto-loonvergoeding dus gelijkaardig aan een klassieke binnen- en buitenlandse consumptie (met een nettoloon). De binnenlandse consumptie stemt dus overeen met deze afkomstig uit het huishoudbudgetonderzoek van de FOD Economie, terwijl **5,2%** van de inkomens wordt besteed in het buitenland.

Dit wordt geïllustreerd in de volgende tabel. Deze tabel geeft het uitgavenmodel weer van een consument met een nettoloon van 1000 euro en 100 euro extra door middel van een netto-loonvergoeding. Omdat er geen enkele beperking is op het gebruik van de bijkomende netto-loonvergoeding, is dit uitgavenmodel gelijkaardig voor het nettoloon en de bijkomende netto-loonvergoeding. In totaal zullen alle uitgavencategorieën stijgen.

Figuur 1: Referentiescenario: scenario van netto-loonvergoeding

	Soorten uitgaven	Uitgegeven bedrag
Bijkomende betaling (100 euro)	Sparen	15 euro
	Uitgaven voor voeding	13 euro
	Uitgaven andere sectoren	67 euro
	Buitenlandse uitgaven	4 euro
Nettoloon (1000 euro)	Sparen	152 euro
	Uitgaven voor voeding	130 euro
	Uitgaven andere sectoren	674 euro
	Buitenlandse uitgaven	44 euro
Totaal (1100 euro)	Sparen	167 euro
	Uitgaven voor voeding	143 euro
	Uitgaven andere sectoren	742 euro
	Buitenlandse uitgaven	49 euro

Bron: IDEA Consult

Beschrijving van het scenario:

Dit scenario is het meest eenvoudige. De (niet-verloren) cheques worden door de gebruiker uitgegeven bovenop zijn normale uitgaven. Ze worden ook exclusief besteed aan de aankoop van de producten waarvoor ze bestemd zijn in de volgende sectoren: voedingswaren in de voedingswinkels en/of restaurants, zonder enige wijziging van de klassieke uitgaven. Dit scenario omvat dus geen enkel substitutie-effect.

Hypothesen:

- ▶ **De spaarcoëfficiënt:** Omdat er geen substitutie door sparen is, blijft de spaarcoëfficiënt van het nettoloon dus gelijk aan 15,2% en de spaarquota op het contant ontvangen bedrag is dus gelijk aan nul.
- ▶ **Binnenlandse consumptie:** Er is geen enkele substitutie door binnenlandse consumptie, de maaltijdcheques worden volledig gebruikt in de toegelaten sectoren, zonder dat er een wijziging is in het normale uitgavenpatroon.
- ▶ **Buitenlandse consumptie:** Er is geen enkele substitutie door binnenlandse consumptie, de maaltijdcheques worden volledig gebruikt in de toegelaten sectoren, zonder dat er een wijziging is in het normale uitgavenpatroon.

De onderstaande tabel illustreert het uitgavenmodel van een consument die beschikt over een nettoloon van 1000 euro en 100 euro extra in maaltijdcheques, volgens het scenario zonder substitutie. In deze tabel, net als in de andere tabellen die de verschillende scenario's weergeven, stellen we afgeronde cijfers voor.

Zoals blijkt uit de onderstaande tabel worden de maaltijdcheques uitsluitend besteed aan de aankoop van voedingsproducten waarvoor ze bestemd zijn in de betrokken sectoren zonder enige wijziging van het uitgavenpatroon van de consument op basis van zijn nettoloon. Enkel de voedingsuitgaven zullen met 100 euro stijgen (totale waarde van de maaltijdcheques). In vergelijking met een scenario van netto-loonvergoeding zijn de spaaruitgaven, de uitgaven in andere sectoren en de buitenlandse uitgaven kleiner, terwijl de uitgaven voor voeding hoger zijn.

Figuur 2: Scenario 1: scenario zonder substitutie

	Soorten uitgaven	Uitgegeven bedrag	Verskil met het cash-scenario
Maaltijdcheque (100 euro)	Kleinhandel	87 euro	
	Horeca	8 euro 5	
	Groothandel	euro	
Nettoloon (1000 euro)	Sparen	152 euro	=
	Uitgaven voor voeding	130 euro	=
	Uitgaven andere sectoren	674 euro	=
	Buitenlandse uitgaven	44 euro	=
Totaal (1100 euro)	Sparen	152 euro	
	Uitgaven voor voeding	230 euro	
	Uitgaven andere sectoren	674 euro	
	Buitenlandse uitgaven	44 euro	

Bron: IDEA Consult

Beschrijving van het scenario:

Het scenario met sparen voegt een bijkomend essentieel aspect toe aan het consumptiescenario. We vertrekken vanuit het principe dat de consument een deel van de waarde van zijn cheques zal sparen. Hiertoe vervangt hij een bepaald percentage van zijn gewone uitgaven door cheques en hij spaart het vrijgemaakte bedrag. Deze besparing vermindert het in de economie geïnjecteerde bedrag ten opzichte van het scenario van consumptie.

Hypothesen:

- ▶ **De spaarcoëfficiënt:** We gaan ervan uit dat 7,6% van de waarde van de cheques (de helft van de klassieke spaarcoëfficiënt) gespaard wordt door een deel van de klassieke uitgaven voor voeding te vervangen door maaltijdcheques.
- ▶ **Binnenlandse consumptie:** Er is geen enkele substitutie door binnenlandse consumptie, de maaltijdcheques worden volledig gebruikt in de toegelaten sectoren, zonder dat er een wijziging is in het normale uitgavenpatroon.
- ▶ **Buitenlandse consumptie:** Er is geen enkele substitutie door binnenlandse consumptie, de maaltijdcheques worden volledig gebruikt in de toegelaten sectoren, zonder dat er een wijziging is in het normale uitgavenpatroon.

De onderstaande tabel illustreert het uitgavenmodel van een consument die beschikt over een nettoloon van 1000 euro en 100 euro extra in maaltijdcheques, volgens het scenario met substitutie van sparen. Zoals blijkt uit de onderstaande tabel worden de maaltijdcheques uitsluitend besteed aan de aankoop van producten waarvoor ze bestemd zijn in de betrokken sectoren, maar een deel van de normale uitgaven voor voeding wordt niet meer uitgegeven en wordt gespaard. Dit vermindert dus de normale uitgaven voor voeding met het nettoloon met 8 euro (van 130 euro naar 122 euro) en het verhoogt anderzijds het sparen met 8 euro (van 152 naar 160 euro). In vergelijking met een scenario van netto-loonvergoeding zijn de spaaruitgaven, de uitgaven in andere sectoren en de buitenlandse uitgaven kleiner, terwijl de uitgaven voor voeding hoger zijn. Ook al zijn de spaaruitgaven groter dan in het scenario van consumptie, toch blijven deze lager dan de uitgaven die gedaan worden in het scenario van netto-loonvergoeding.

Figuur 3: Scenario 2: scenario met substitutie van het sparen

	Soorten uitgaven	Uitgegeven bedrag	Verskil met het cash-scenario
Maaltijdcheque (100 euro)	Kleinhandel	87 euro	
	Horeca	8 euro	
	Groothandel	5 euro	
Nettoloon (1000 euro)	Sparen	160 euro	+ 8 euro
	Uitgaven voor voeding	122 euro	- 8 euro
	Uitgaven andere sectoren	674 euro	=
	Buitenlandse uitgaven	44 euro	=
Totaal (1100 euro)	Sparen	160 euro	
	Uitgaven voor voeding	222 euro	
	Uitgaven andere sectoren	674 euro	
	Buitenlandse uitgaven	44 euro	

Bron: IDEA Consult

Beschrijving van het scenario:

In dit scenario spaart de consument op dezelfde manier als in het scenario met sparen (scenario 2), maar men veronderstelt dat hij het resterende bedrag van de cheques voor de helft gebruikt in het kader van andere uitgaven, meestal niet gekoppeld aan de cheques. De consument vervangt een deel van de uitgaven die gewoonlijk worden uitgevoerd met het loon door uitgaven uitgevoerd met maaltijdcheques. Het vrijgemaakte bedrag wordt dus niet integraal geïnjecteerd in de sectoren die verband houden met voeding, maar het wordt dan besteed aan andere uitgaven. De andere helft van de cheques wordt geïnjecteerd in sectoren die verband houden met de cheques.

Hypothesen:

- ▶ **De spaarcoëfficiënt:** We gaan ervan uit dat 7,6% van de waarde van de cheques (de helft van de klassieke spaarcoëfficiënt) gespaard wordt door de klassieke uitgaven voor voeding te verminderen.
- ▶ **Binnenlandse consumptie:** We veronderstellen dat de helft van de waarde van de cheques uitgegeven wordt in niet-voedingssectoren, door de klassieke uitgaven voor voeding te verminderen.
- ▶ **Buitenlandse consumptie:** We gaan ervan uit dat 5,2% van de waarde van de cheques (de klassieke coëfficiënt voor buitenlandse consumptie) in het buitenland wordt uitgegeven, door de klassieke uitgaven voor voeding te verminderen.

De onderstaande tabel illustreert het uitgavenmodel van een consument die beschikt over een nettoloon van 1000 euro en 100 euro extra in maaltijdcheques, volgens het scenario met gedeeltelijke substitutie van de consumptie. De maaltijdcheques worden exclusief besteed aan de aankoop van de producten waarvoor ze bestemd zijn in de betrokken sectoren, maar:

- ▶ Een deel van de normale uitgaven voor voeding (de helft van de klassieke spaarcoëfficiënt) wordt niet meer uitgegeven, maar wordt **gespaard**: dit vermindert dus de normale uitgaven voor voeding met het nettoloon met 8 euro en het verhoogt anderzijds het sparen met 8 euro (van 152 naar 160 euro).
- ▶ Een deel van de normale uitgaven voor voeding (de helft van de klassieke spaarcoëfficiënt, met aftrek van het gespaarde of in het buitenland gebruikte deel) wordt uitgegeven, maar het wordt gebruikt in **andere, niet-voedingssectoren**: dit vermindert dus de normale uitgaven voor voeding met het nettoloon met 37 euro en het verhoogt anderzijds de uitgaven in andere sectoren met 37 euro.
- ▶ Een deel van de uitgaven die initieel bestemd waren voor voedingssector wordt **gebruikt in andere sectoren in het buitenland**. Dit bedrag staat gelijk aan de coëfficiënt van buitenlandse uitgaven die toegepast wordt op het nettoloon, met aftrek van het gespaarde bedrag en de uitgaven in de andere sectoren. Dit vermindert dus de normale uitgaven voor voeding met het nettoloon met 2 euro en het verhoogt anderzijds de uitgaven in buitenlandse sectoren met 2 euro.

In vergelijking met een scenario van netto-loonvergoeding zijn de spaaruitgaven en de uitgaven in andere sectoren kleiner, terwijl de uitgaven voor voeding hoger zijn.

Figuur 4: Scenario 3: scenario met gedeeltelijke substitutie van de consumptie

	Soorten uitgaven	Uitgegeven bedrag	Verskil met het cashscenario
Maaltijdcheque (100 euro)	Kleinhandel	87 euro	
	Horeca	8 euro	
	Groothandel	5 euro	
Nettoloon (1000 euro)	Sparen	160 euro	+ 8 euro
	Uitgaven voor voeding	83 euro	- 47 euro
	Uitgaven andere sectoren	711 euro	+ 37 euro
	Buitenlandse uitgaven	46 euro	+ 2 euro
Totaal (1100 euro)	Sparen	160 euro	
	Uitgaven voor voeding	183 euro	
	Uitgaven andere sectoren	711 euro	
	Buitenlandse uitgaven	46 euro	

Bron: IDEA Consult

Beschrijving van het scenario:

In dit scenario spaart de consument op dezelfde manier als in het scenario met sparen, maar men veronderstelt dat hij het resterende bedrag van de cheques volledig gebruikt in het kader van andere uitgaven, niet gekoppeld aan de cheques. Hiertoe kan hij zijn normale uitgaven doen aan de hand van de cheques in plaats van met zijn salaris.

Hypothesen:

- ▶ **De spaarcoëfficiënt:** We gaan ervan uit dat 7,6% van de waarde van de cheques (de helft van de klassieke spaarcoëfficiënt) gespaard wordt door de klassieke uitgaven voor voeding te verminderen.
- ▶ **Binnenlandse consumptie:** We veronderstellen dat de volledige waarde van de resterende cheques uitgegeven wordt in niet-voedingssectoren, door de klassieke uitgaven voor voeding te verminderen.
- ▶ **Buitenlandse consumptie:** We gaan ervan uit dat 5,2% van de waarde van de cheques (de klassieke coëfficiënt voor buitenlandse consumptie) in het buitenland wordt uitgegeven, door de klassieke uitgaven voor voeding te verminderen.

De onderstaande tabel illustreert het uitgavenmodel van een consument die beschikt over een nettoloon van 1000 euro en 100 euro extra in maaltijdcheques, volgens het scenario met volledige substitutie van de consumptie. Zoals blijkt uit de onderstaande tabel worden de maaltijdcheques exclusief besteed aan de aankoop van de producten waarvoor ze bestemd zijn in de betrokken sectoren, maar:

- ▶ Een deel van de normale uitgaven voor voeding (de helft van de klassieke spaarcoëfficiënt) wordt niet meer uitgegeven, maar wordt **gespaard**: dit vermindert dus de normale uitgaven voor voeding met het nettoloon met 8 euro en het verhoogt anderzijds het sparen met 8 euro (van 152 naar 160 euro).
- ▶ Een deel van de normale uitgaven voor voeding (de resterende waarde van de cheques) wordt niet meer uitgegeven, maar het wordt gebruikt in **andere, niet-voedingssectoren** (behalve het gespaarde of in het buitenland geconsumeerde deel): dit vermindert dus de normale uitgaven voor voeding met het nettoloon en het verhoogt anderzijds de uitgaven in andere sectoren.
- ▶ Een deel van de uitgaven die initieel bestemd waren voor voedingssectoren wordt gebruikt in **andere sectoren in het buitenland**. Dit bedrag staat gelijk met de coëfficiënt van buitenlandse uitgaven toegepast op het nettoloon, met aftrek van het gespaarde bedrag. Dit vermindert dus de normale uitgaven voor voeding met het nettoloon met 5 euro en het verhoogt anderzijds de uitgaven in buitenlandse sectoren met 5 euro.

In vergelijking met een scenario van netto-loonvergoeding zijn de spaaruitgaven kleiner, terwijl de uitgaven voor voeding en de uitgaven in de andere sectoren groter zijn.

Figuur 5: Scenario 4: scenario met volledige substitutie van de consumptie

	Soorten uitgaven	Uitgegeven bedrag	Verskil met het cashscenario
Maaltijdcheque (100 euro)	Kleinhandel	87 euro	
	Horeca	8 euro	
	Groothandel	5 euro	
Nettoloon (1000 euro)	Sparen	160 euro	+ 8 euro
	Uitgaven voor voeding	44 euro	- 86 euro
	Uitgaven andere sectoren	748 euro	+ 74 euro
	Buitenlandse uitgaven	49 euro	+ 5 euro
Totaal (1100 euro)	Sparen	160 euro	
	Uitgaven voor voeding	144 euro	
	Uitgaven andere sectoren	748 euro	
	Buitenlandse uitgaven	49 euro	=

Bron: IDEA Consult

4.3.2.6 Bespreking van de verschillende scenario's

Door het gebrek aan onderzoeken aangaande het gedrag van de begunstigden van de maaltijdcheques die rekening houden met het vervangingseffect, is het moeilijk om de verschillende scenario's te evalueren naargelang de waarschijnlijkheid ervan. Gezien de aanwijzingen geleverd door de hiervoor geciteerde onderzoeken, lijkt scenario 3 echter het meest representatieve scenario. De scenario's 1, 2 en 4 zijn immers gebaseerd op relatief strikte en minder waarschijnlijke hypothesen.

- ▶ Het **scenario zonder substitutie** impliceert een vervangingseffect gelijk aan nul voor de buitenlandse consumptie en de consumptie in de andere sectoren van de economie. Deze hypothesen lijken ons weinig waarschijnlijk gezien het vermogen van de consument om de uitgaven die voordien contant werden betaald gedeeltelijk te vervangen door uitgaven met maaltijdcheques. Hoewel bepaalde lage inkomens kunnen neigen naar een gedrag zoals beschreven in dit scenario, is het niet realistisch te denken dat er geen enkel substitutie-effect ontstaat bij de consument.
- ▶ Het **scenario met substitutie van sparen** houdt rekening met een spaareffect zonder echter rekening te houden met een substitutie-effect van de binnen- en buitenlandse consumptie. Opnieuw lijkt dat een weinig realistische hypothese.
- ▶ Bovendien is het **scenario met totale substitutie van de consumptie** gebaseerd op hypothesen van volledige substitutie wat betreft de buitenlandse consumptie en de consumptie in de Belgische voedingssector. Dit scenario steunt dus op de hypothese dat de beperkingen die inherent zijn aan het systeem van maaltijdcheques dus niet van kracht zijn voor alle consumenten. Hoewel een dergelijk gedrag realistisch zou kunnen blijken voor bepaalde consumenten (hoge inkomens), lijken de Amerikaanse empirische onderzoeken opgenomen in Raker (1190) aan te tonen dat de vervangingseffecten niet volledig kunnen zijn, inclusief voor de "niet-gedwongen" gezinnen.
- ▶ Ten slotte lijkt ons het **scenario met gedeeltelijke substitutie van de consumptie** dus het meest realistisch: de consument vervangt een deel van de uitgaven die gewoonlijk contant worden uitgevoerd door uitgaven met maaltijdcheques en hij maakt een bedrag vrij dat deels wordt gespaard, besteed in het buitenland en besteed in andere, niet-voedingssectoren. Dit scenario houdt echter rekening met de stimuli die wegen op het gebruik van de cheques en die een bron vormen van gedragsverschillen ten opzichte van het gedrag dat zich voordoet bij een equivalente netto-loonvergoeding.

4.4 Resultaten

De verschillende scenario's zijn opgenomen in een input-outputmodel om de impact van maaltijdcheques op het creëren van werkgelegenheid en het creëren van toegevoegde waarde in 2012 te evalueren. De resultaten van de verschillende scenario's worden voorgesteld in de onderstaande tabel. Deze resultaten worden bovendien vergeleken met de resultaten die men zou verkrijgen bij een equivalente netto-loonvergoeding (referentiescenario).

Tabel 3: Resultaten

	Referentiescenario: equivalente netto-loonvergoeding	Scenario van consumptie	Scenario met sparen	Scenario gedeeltelijke substitutie	Scenario volledige substitutie
Toegevoegde waarde	€ 835.153.655	€ 1.217.784.834	€ 1.125.686.003	€ 1.014.407.005	€ 903.128.007
Totale tewerkstelling	11.620	29.484	27.254	19.910	12.566
Vershil toegevoegde waarde 'cashequivalent'	-	+€ 382.631.179	+€ 290.532.348	+€ 179.253.350	+€ 67.974.352
Vershil creatie van werkgelegenheid 'cashequivalent'	-	+17.864	+15.634	+8.290	+946

Bron: IDEA Consult

Wanneer we de verschillende scenario's voor de maaltijdcheques vergelijken, is het scenario van consumptie het meest voordelige. De toegevoegde waarde van dit scenario voor de economie bedraagt immers 1.217 miljard euro en het effect voor de werkgelegenheid stemt overeen met 29.484 banen. Daartegenover is het scenario met volledige substitutie het minst gunstige: slechts 903 miljoen euro en 12.566 banen worden gecreëerd, hetzij ongeveer drie keer minder dan bij het scenario van consumptie. De beide andere scenario's liggen tussen deze twee extremen in. Het scenario met spaareffect levert 100 miljoen euro toegevoegde waarde minder en het creëert 2.000 banen minder, terwijl het scenario met gedeeltelijke substitutie 10.000 banen minder en 7 miljoen euro toegevoegde waarde minder creëert dan het scenario van consumptie.

Het ontbreken van substitutiedrag vormt uiteraard het grote verschil tussen het scenario van consumptie en de andere scenario's. Er wordt dan een groter bedrag geïnjecteerd in het economisch circuit, waardoor een groter effect wordt gecreëerd.

In de drie andere scenario's is het spaarniveau gelijkaardig. Het verschil in termen van toegevoegde waarde en werkgelegenheid tussen de drie andere scenario's wordt verklaard door de toewijzing van het beschikbare inkomen in de verschillende sectoren van de Belgische economie. Bepaalde sectoren, zoals de voedingsindustrie, zijn meer arbeidsintensief. Een concentratie van meer middelen in deze sectoren ligt dus aan de basis van een hogere jobcreatie. Dit fenomeen zien we in het grote verschil tussen enerzijds het scenario van consumptie en sparen waarin alle uitgaven zich concentreren in de voedingssector en anderzijds de scenario's van substitutie, waarbij een deel van de waarde overgedragen wordt naar andere, minder arbeidsintensieve sectoren.

Ter herinnering: het belangrijkste doel van dit onderzoek is het vergelijken van de economische impact van een systeem van maaltijdcheques tegenover een equivalente netto-loonvergoeding. Wanneer we de diverse scenario's vergelijken, stellen we vast dat het referentiescenario (equivalente netto-loonvergoeding) de kleinste toegevoegde waarde en het laagste aantal banen creëert ten opzichte van de scenario's met maaltijdcheques.

Volgens de hypothesen van het model zorgen de maaltijdcheques voor extra toegevoegde waarde (of een stijging van het BBP) tussen 67 miljoen en 382 miljoen euro en ze zorgen voor de creatie van 946 tot 17.864 extra banen in vergelijking met een equivalente netto loonsverhoging. Dit verschil wordt verklaard door de beperkingen die inherent zijn aan de maaltijdcheques en niet volledig omzeild kunnen worden door de begunstigden.

Om de impact van het systeem precies te bepalen, moeten verschillende onderzoeken naar het gedrag van de begunstigden worden gevoerd. Zoals eerder gemeld, kunnen we redelijkerwijs denken dat er een effect van vervanging bestaat, zowel wat betreft het sparen, de buitenlandse consumptie als de binnenlandse consumptie. We zijn dus van oordeel dat de scenario's 1 en 2 gebaseerd zijn op te uitgebreide hypothesen.

Bovendien is, zoals vermeld in de eerder aangehaalde onderzoeken, dit effect van vervanging niet volledig voor alle consumenten. Scenario 4 lijkt dus ook gebaseerd op te restrictieve hypothesen.

Zoals besproken in het vorige deel lijkt het scenario met gedeeltelijke substitutie het meest waarschijnlijk wat betreft de impact van de maaltijdcheques op het economisch systeem: de consument vervangt een deel van de uitgaven die gewoonlijk contant worden uitgevoerd door uitgaven met maaltijdcheques en hij maakt een bedrag vrij dat deels wordt gespaard, besteed in het buitenland en besteed in andere, niet-voedingssectoren. Dit scenario houdt echter rekening met de beperkingen die wegen op het gebruik van de cheques en die een bron vormen van gedragsverschillen ten opzichte van het gedrag dat zich voordoet bij een equivalente netto-loonvergoeding. Dit intermediair scenario, dat steunt op een hypothese van gedeeltelijke substitutie, laat ook toe om rekening te houden met de ongelijkheden, in termen van substitutiegedrag, die bestaan tussen de consumenten met een verschillend inkomensniveau.

We zijn daarom van oordeel dat in 2012 de maaltijdcheques, in vergelijking met een systeem van equivalente netto-loonvergoeding, gezorgd hebben voor een stijging van het BBP met 179 miljoen euro en ongeveer 8.230 extra banen.

5/ Besluit

Het systeem van maaltijdcheques werd in 1965 ingevoerd in België. Het gebruik van maaltijdcheques is vandaag wijd verspreid op het nationale grondgebied. Er is echter slechts een zeer beperkt aantal onderzoeken naar de economische impact van het systeem beschikbaar. Huidig onderzoek beoogt deze leemte gedeeltelijk op te vullen door:

- ◆ Een globale beschrijving te geven van alle positieve en negatieve effecten van het systeem ten opzichte van een equivalente netto-loonvergoeding.
- ◆ De economische stimulatie te becijferen als gevolg van het systeem in vergelijking met een economische stimulatie bij een equivalente netto-loonvergoeding.

Alle effecten van de maaltijdcheques, uitgezonderd de kosten gekoppeld aan de invoering van het systeem van maaltijdcheques, vinden hun oorsprong in de gebruiksbeperkingen die wegen op de begunstigden van maaltijdcheques. Deze beperkingen, die inherent zijn aan de aard van maaltijdcheques zelf, zijn de volgende:

- ◆ De maaltijdcheques kunnen niet direct gespaard worden (de cheques zijn niet converteerbaar in nationale munt en ze hebben een beperkte geldigheidsduur).
- ◆ De maaltijdcheques kunnen enkel gebruikt worden op het Belgische grondgebied.
- ◆ De maaltijdcheques zijn enkel geldig in de sectoren die verband houden met de verkoop van voedingsproducten (horeca, klein- en groothandel van voedingswaren).

In termen van toekenning van het totale inkomen kunnen de consumenten theoretisch deze beperkingen "omzeilen", door de uitgaven die gewoonlijk uitgevoerd worden met het basisinkomen te vervangen door uitgaven met maaltijdcheques. Het vrijgemaakte bedrag zou dan kunnen worden gespaard, gebruikt buiten de grenzen en/of in Belgische niet-voedingssectoren.

Amerikaanse empirische onderzoeken lijken echter aan te tonen dat dit vervangingseffect niet volledig is voor alle begunstigden van de cheques. Dit zal leiden tot een effectief verschil tussen de toewijzing van het inkomen ontvangen in maaltijdcheques en de toewijzing van het inkomen ontvangen in een equivalente netto-loonvergoeding.

Dit verschil in de toewijzing van het inkomen leidt tot een verschil in economische stimulatie: de economische stimulatie zal namelijk groter zijn naarmate de sectoren waarin de uitgaven zijn toegekend meer arbeidsintensief zijn en onderling gekoppeld zijn aan andere sectoren van de Belgische economie.

Het blijkt dat de economische stimulatie toe te schrijven aan de maaltijdcheques aanzienlijk is, en groter is dan de economische stimulatie bij een equivalente netto-loonvergoeding met een identieke fiscale behandeling.

Immers, op grond van het model dat werd ontwikkeld in het onderzoek waarin de verschillende hypothesen aangaande het gedrag van de consumenten zijn opgenomen, heeft het systeem van de maaltijdcheques in 2012 gezorgd voor een stijging van de toegevoegde waarde tussen 903 miljoen euro en 1,217 miljard euro en een toename van het aantal banen tussen 12.500 en 29.000 banen.

Een equivalente stimulatie van de economie zou niet gerealiseerd kunnen worden met een systeem van equivalente netto-loonvergoeding. In vergelijking met een equivalente netto-loonvergoeding zorgt het systeem van de maaltijdcheques namelijk voor een extra stijging van de toegevoegde waarde tussen 67 miljoen en 382 miljoen euro en het zorgt voor de creatie van 946 tot 17.864 extra banen.

Om de economische impact van het systeem nauwkeuriger te bepalen, zouden bijkomende onderzoeken naar het gedrag van de begunstigden moeten worden uitgevoerd. Op basis van de beschikbare informatie en rekening houdend met het zeer waarschijnlijke ontstaan van de substitutie-effecten, lijkt het scenario van "gedeeltelijke substitutie" in dit onderzoek het meest waarschijnlijke.

We zijn daarom van oordeel dat de maaltijdcheques hebben toegelaten om, in vergelijking met een hypothetisch systeem van equivalente netto-loonvergoeding, in 2012 8.290 extra banen en 179 miljoen euro extra toegevoegde waarde te handhaven. De invoering van een equivalente netto-loonvergoeding als vervanging voor het systeem van maaltijdcheques zou dus geleid hebben tot een vermindering van de equivalente toegevoegde waarde ten bedrage van ongeveer 0,05% van het BBP.

Methodologische bijlage: beschrijving van de scenario's

Tabel 1: overzicht van de verschillende fasen van de berekening van de diverse impactscenario's

Referentiescenario:	Scenario 1	Scenario 2	Scenario's 3 en 4
▶ Brutowaarde	▶ Brutowaarde	▶ Brutowaarde	▶ Brutowaarde
▶ Spaarcoëfficiënt salaris	▶ Efficiëntieverlies	▶ Efficiëntieverlies	▶ Efficiëntieverlies
▶ Multiplicator	▶ Administratieve kosten	▶ Administratieve kosten	▶ Administratieve kosten
	▶ Multiplicator	▶ Multiplicator	▶ Multiplicator
		▶ Spaarcoëfficiënt Hypothese : 0,5* spaarcoëfficiënt salaris	▶ Spaarcoëfficiënt Hypothese : 0,5* spaarcoëfficiënt salaris
			▶ Coëfficiënt buitenlandse consumptie: 5,18%
			▶ Substitutie consumptie Hypothese: -0,5 - 1

Bron: IDEA Consult

1,1. Scenario 1: scenario van gebruik van de cheques

Dit scenario veronderstelt dat alle cheques gebruikt worden bovenop het normale inkomen. Omdat geen rekening gehouden wordt met het gedrag van de consument laat dit scenario toe om het aantal hypothesen te beperken.

In dit scenario wordt slechts een bijkomende waarde gecreëerd in de sectoren waartoe de cheques bestemd zijn. Het weerspiegelt dus de maximale economische impact van het gebruik van de cheques.

▶ **De bruto consumptiewaarde**

De bruto consumptiewaarde kan gemakkelijk berekend worden. Deze impact geeft de hoeveelheid meerwaarde voor de consument weer door het gebruik van de verschillende cheques. Het volstaat om de waarde van de diverse cheques te vermenigvuldigen met het aantal uitgegeven cheques met dezelfde waarde:

$$\text{Brutowaarde} = \text{cheques} * \text{waarde}$$

Voor de maaltijdcheques:

$$\text{Brutowaarde} = (\text{cheques} * \text{waarde}) - \text{werknemersbijdrage}$$

Dit bedrag laat echter niet toe om de werkelijke bijdrage van de cheques in het economische circuit weer te geven omdat het bedrag niet integraal in het circuit geïnjecteerd wordt omwille van een efficiëntieverlies (zie hieronder). Voor maaltijdcheques moeten we ook rekening houden met de werknemers- en werkgeversbijdragen. Enkel de werkgeversbijdrage is een aanvulling op de consumptiemogelijkheid van de werknemers.

▶ **Efficiëntieverlies**

Ongebruikte of vervallen cheques zijn een verliespost die de inbreng van toegevoegde waarde kunnen beperken. De werkgevers betalen de cheques, maar sommige cheques worden niet aan de begunstigde overhandigd of ze worden niet gebruikt. Hoe dan ook wordt de waarde niet geïnjecteerd in de economie, en deze cheques kunnen bijgevolg niet beschouwd worden als toegevoegde waarde. Het gaat om een essentieel verschil met een contant betaald salaris omdat in dit geval het geld steeds gebruikt kan worden, terwijl de cheques slechts een beperkte geldigheidsduur hebben.

Deze verloren cheques moeten bijgevolg afgetrokken worden van de brutowaarde van de cheques. Het gaat dus om de efficiëntiewaarde van de cheques:

Efficiëntiewaarde = brutowaarde – (waarde van het totaal aantal ongebruikte cheques)

Via deze berekening verkrijgen we het maximumbedrag dat de consument naar verwachting zal uitgeven. We kennen echter nog niet het werkelijke aantal cheques die binnen het economisch circuit in omloop zijn. Omdat dit scenario geen rekening houdt met gedragseffecten (spareffect of substitutie-effect) zal de efficiëntiewaarde integraal uitgegeven worden in het economisch circuit (basisinjectie).

Efficiëntiewaarde = basisinjectie

Deze basisinjectie geeft de mate weer waarin de brutowaarde van de cheques toegevoegd wordt aan de consumptie binnen het economisch circuit. Deze basisinjectie vertegenwoordigt echter niet het geheel van de toegevoegde waarden van de cheques in de economie. Hiervoor moet in de eerste plaats ook rekening gehouden worden met de administratieve kosten betaald door de bedrijven die de cheques ontvangen en met het multiplicatoreffect van deze cheques.

► **De administratieve kosten voor de bedrijven die de cheques innen**

Het gebruik van de cheques gaat gepaard met administratieve kosten voor de bedrijven die de cheques innen. Het gaat namelijk om de toeslag die deze bedrijven moeten betalen aan de uitgever van de cheques om de waarde te kunnen recupereren. Deze toeslag wordt toegepast voor alle cheques in omloop en beperkt dus de basisinjectie in de verschillende sectoren. Hoewel dit geld niet volledig uit het economisch circuit verdwijnt (het gaat terug naar de uitgever van de cheques), kan hier geen rekening mee gehouden worden voor de consumptiecyclus.

$\text{Administratieve kosten} = \text{Efficiëntie van de cheques} * \text{toeslag}$
--

Netto basisinjectie = Basisinjectie – (Administratieve kosten)

► **De multiplier verdeeld over meerdere sectoren**

Naast het feit dat we het bedrag kennen dat uitgegeven wordt door de consument, is het ook van essentieel belang om te weten in welke sector dit geld besteed zal worden. Naargelang de producten die de consument koopt en de sector waarin hij consumeert, kan het effect van zijn consumptie op de globale economie verschillend zijn. Dit verschil kan worden verklaard door diverse factoren, zoals de coëfficiënt van arbeidsintensiviteit in deze sector, het vermogen tot en de mate van interactie van deze sector met het buitenland. De coëfficiënt van arbeidsintensiviteit en het vermogen (de mate waarin de sector in staat is om te voldoen aan de bijkomende vraag zonder een beroep te doen op extra personeel of middelen) zullen bepalen of bij een toename van de consumptie ook snel nieuwe banen gecreëerd zullen worden. De interactie van een sector met het buitenland bepaalt het percentage van de inkomsten dat gekoppeld is aan de bijkomende consumptie voor buitenlandse producenten. Dit fenomeen beperkt dan de nationale meerwaarde. De gebruiksvoorwaarden van de cheques verzekeren dat de cheques uitsluitend in België gebruikt worden. Er is dus geen enkel risico van vlucht naar de buitenlandse markten voorafgaand aan de initiële consumptie.

We voorzien een grotere toegevoegde waarde in de sectoren bestemd voor de maaltijdcheques en, in mindere mate, in de sectoren bestemd voor ecocheques. De voedingssector en de kleinhandel zijn voornamelijk actief op de nationale markt en ze maken voornamelijk gebruik van Belgische producten, wat de mogelijkheden tot het creëren van meerwaarde aanzienlijk doet toenemen.

Als we zowel de waarde van de cheques die in omloop zijn in het economisch circuit als de betrokken sectoren kennen, dan kan de **multiplier** worden toegepast om het effect van de stimulering van de consumptie in deze sectoren te beoordelen. Deze stimulering stemt overeen met het totaal in het economisch circuit geïnjecteerde bedrag door middel van de cheques die de consument toelaten om voedingsmiddelen of producten met een ecologisch karakter te kopen.

De verhouding tussen de stimulans en de gerealiseerde output is steeds meer dan 1 omdat een toename van de consumptie een cyclus doet ontstaan waarin een aanzienlijke toename van de consumptie leidt tot een stijging van de omzet, van de winst en van het aantal banen. Dit fenomeen zorgt op zijn beurt voor een toename van de consumptie enz.

Deze waardecreatie doorheen de economische cyclus gaat door tot het moment waarop de bijkomende vraag geabsorbeerd is door de actuele capaciteit. Het gaat om directe effecten voor de sectoren waarin de cheques worden uitgegeven. En indirecte effecten voor de bedrijven stroomopwaarts en stroomafwaarts van de productieketen. De secundaire effecten zijn de consumptie-uitgaven van de eventuele bijkomende werknemers. Deze integrale cyclus is opgenomen in de multiplier.

De input-/outputtabellen van het Federaal Planbureau laten toe om de omvang van de multiplier te meten voor elke sector. Omdat we het uitgavemodel van de cheques kennen, kunnen we de impact voor elk van deze sectoren berekenen.

► **Finale impact van de consumptie**

Om de netto integrale impact te bepalen, moeten we nu alleen nog rekening houden met het uitgavenmodel van de verschillende cheques. We kunnen de basisinjectie per sector bepalen dankzij het overzicht van de sectoren waarin de cheques worden uitgegeven. Door de cheques telkens te vermenigvuldigen met hun respectieve sectormultiplicator verkrijgen we het totale netto-effect en kennen we op die manier het globale bedrag van de toegevoegde waarde die gecreëerd wordt door de toekenning van maaltijdcheques en ecocheques in het basisscenario.

Netto-impact = {(netto basisinjectie per sector)*sectormultiplicator}

1.2. Scenario 2: scenario van het opsparen van de cheques

Zodra het eerste scenario berekend is, worden de gedragseffecten van de consumenten toegevoegd aan het model. In het tweede scenario wordt het spaareffect toegevoegd aan het model. Omdat het onmogelijk is om het werkelijke spaargedrag van de gebruikers te evalueren, formuleren we de hypothese volgens dewelke de spaarcoëfficiënt op de cheques lager is dan deze op het salaris. We gaan ervan uit dat de spaarcoëfficiënt van de cheques de helft bedraagt van de gemiddelde spaarcoëfficiënt van het salaris. De gemiddelde spaarquote is gekend²³ en kan dus op objectieve wijze worden toegepast in deze analyse. In dit scenario houden we dus enkel rekening met de spaarsubstitutie en is de substitutie van consumptie gelijk aan nul.

► **De consumptie- en spaarcoëfficiënt**

Het gedrag van de consument is van essentieel belang om te kunnen bepalen welk aandeel van de cheques werkelijk geïnjecteerd wordt in het economisch circuit.

De neiging tot consumptie, d.w.z. het percentage van het inkomen dat besteed wordt door de consument, en **de neiging tot sparen**, dus het percentage van het inkomen dat hij spaart, zijn eigen aan elke consument; Wanneer de consument zijn inkomen volledig uitgeeft, dan is de spaarcoëfficiënt gelijk aan 0 en de consumptiecoëfficiënt gelijk aan 1. In dit geval worden alle cheques, omwisselbaar tegen goederen conform de betrokken wetgeving, volledig uitgegeven bovenop het normale bedrag dat de consument uitgeeft voor zijn normale aankopen. De verhouding tussen de waarde van de cheques en de directe impuls voor de economie is dus 1 op 1. Dit fenomeen zien we reeds in het eerste scenario. Meestal zal een consument een deel van het bedrag sparen. De consument kan dan een bepaald percentage van zijn vroegere uitgaven vervangen. Naargelang de spaarcoëfficiënt kan slechts een deel van het bedrag dat werd toegekend in de vorm van maaltijdcheques beschouwd worden als extra input in het economisch circuit. We stellen immers een dubbel substitutie-effect vast tussen het salaris in geldmiddelen en de cheques, gevolgd door het spaareffect. Binnen dit hele scenario hanteren we een consumptiesubstitutie gelijk aan nul.

In dit model is de basisinjectie niet gelijk aan de efficiëntiewaarde zoals in het eerste scenario. De volgende formule wordt aan het model toegevoegd:

Basisinjectie = Efficiëntiewaarde * (1- spaarcoëfficiënt)

De spaarcoëfficiënt is echter verschillend voor iedere consument. De economische literatuur leert ons dat de spaarcoëfficiënt geleidelijk toeneemt naarmate het beschikbare inkomen stijgt. Om deze coëfficiënt te bepalen moeten we bijgevolg de looncategorie van de gebruikers kennen en de verdeling van de cheques over de verschillende gebruikers. Pas dan kunnen we de basisinjectie op een correcte manier berekenen. Bovendien kunnen we uitgaan van het principe dat het gebruik van de cheques het spaargedrag wijzigt. De hypothese die stelt dat de cheques niet gespaard worden, werd reeds geformuleerd in het eerste scenario. Daarom voegen we een extra mogelijkheid toe.

Hypothese: de spaarcoëfficiënt van de cheques bedraagt de helft van de spaarcoëfficiënt van het salaris.

De waarde van de basisinjectie wordt berekend naargelang deze hypothesen en de gemiddelde spaarcoëfficiënt van de Belgische gezinnen (al dan niet afhankelijk van de looncategorie²⁴).

²³ Nationaal Instituut voor de Statistiek, Huishoudbudgetonderzoek 2000-2008.

²⁴ Afhankelijk van de beschikbare gegevens.

► **Totale impact van de consumptie**

Zodra de basisinjectie berekend is voor beide hypothesen, moet dezelfde eindformule worden toegepast in het eerste scenario. Naast het verlies van efficiëntie en de administratieve kosten moet ook rekening worden gehouden met het spaargedrag van de consument.

Netto-impact = (netto basisinjectie per sector)*sectormultiplicator

1.3. Scenario's 3 en 4: scenario's van substitutie van de cheques

In deze categorie voegen we het substitutie-effect van consumptie toe aan de reeds in het tweede scenario berekende netto-impact. Dit effect geeft de mate weer waarin de consumptie van voedingsmiddelen en van ecologische producten vervangen wordt door een algemene consumptie. Omdat we over geen enkel precies cijfer beschikken voor dit substitutie-effect moeten we ons baseren op meerdere hypothesen. Bovendien hanteren we, net als in het tweede scenario, een spaarcoëfficiënt die 50% minder bedraagt dan het gemiddelde.

► **Substitutie-effect van buitenlandse consumptie**

Basisinjectie = Efficiëntiewaarde * (1 - spaarcoëfficiënt)* (1 - coëfficiënt van buitenlandse consumptie)

► **Substitutie-effect en impact van de cheques**

Omdat we geen precieze informatie hebben aangaande het substitutiedrag van de consument baseren we ons op meerdere hypothesen volgens dewelke de mate van substitutie schommelt tussen 0 en 1. Het gaat om extreme gevallen.

Indien de mate dat de substitutie gelijk is aan 0, en indien we dus geen enkele substitutie van consumptie vaststellen, dan zal de economische impact van de cheques gelijk zijn aan de netto-impact van het sparen. Na aftrek van het te sparen bedrag worden de cheques integraal in hun respectieve sectoren uitgegeven bovenop het bedrag dat gewoonlijk door de consument wordt besteed. Het volgende wordt verwacht: hoe dichter de substitutiecoëfficiënt bij 0 ligt, hoe hoger de impact zal zijn van het gebruik van de cheques en hoe hoger de gecreëerde toegevoegde waarde zal zijn.

Indien de substitutiecoëfficiënt gelijk is aan 1, gebruikt de consument de cheques voor zijn vaste uitgaven en kan hij zijn eigen keuzes maken aan de hand van het vrijgemaakte bedrag in contanten. Deze hypothese is interessant als basis voor vergelijking omdat dit een situatie benadert waarin de consument een netto loonsverhoging krijgt met een waarde die gelijk is aan de toegekende cheques. We verkrijgen op die manier een voorwaardelijke vergelijkingsbasis. Bijgevolg geldt in dit geval: hoe dichter de substitutiecoëfficiënt bij 1 ligt, hoe lager de impact van het gebruik van de cheques zal zijn en hoe lager de gecreëerde toegevoegde waarde zal zijn.

Omdat we ook rekening willen houden met het substitutie-effect moeten we aandacht besteden aan het gemiddelde uitgavenmodel. Als de consument zijn vaste contante uitgaven vervangt door betaling via cheques verkrijgt hij een bepaalde geldsom die niet gekoppeld is aan een specifieke sector. Omdat we reeds rekening hebben gehouden met het spaareffect, moeten we nu nog slechts de aankopen bepalen waaraan de consument dit contante bedrag zal spenderen. We maken in dit opzicht gebruik van het gemiddelde uitgavenmodel. Dit model geeft de sectoren weer waarin de consument zijn geld zal besteden. Het laat ons toe om voor elk geval deze sectoren te koppelen aan een sectormultiplicator.

De onderstaande tabel geeft een overzicht van de verschillende waarden die aangenomen zijn voor het substitutieniveau en de formules die gebruikt worden voor de berekening van de impact van de cheques op het economisch systeem voor elke waarde.

Tabel 2: Overzicht van het substitutieniveau en van de formules die gebruikt worden voor de berekening van de netto-impact

Scenario	Spaar-coëfficiënt	Buiten-landse consumptie	Substitutie-niveau	Formule
Scenario 2	50 % van de spaar-coëfficiënt op het salaris		0 %	$0 * (\text{uitgave per sector} * \text{multiplicator}) + 1 * (\text{basisinjectie per sector} * \text{multiplicator})$
Scenario 3	50 % van de spaarcoëfficiënt op het salaris	5,18%	50 %	$0,5 * (\text{uitgave per sector} * \text{multiplicator}) + 0,5 * (\text{basisinjectie per sector} * \text{multiplicator})$
Scenario 4	50 % van de spaarcoëfficiënt op het salaris	5,18%	100%	$1 * (\text{uitgave per sector} * \text{multiplicator}) + 0 * (\text{basisinjectie per sector} * \text{multiplicator})$

Bron: IDEA Consult

Bibliografie

Castner, L, and Mabli, J. (2010), Food expenditures and diet quality among low-income households and individuals (summary), <http://www.fns.usda.gov/ora/MENU/Published/snap/FILES/Other/FoodExpendDietQualitySummary.pdf>, 20/07/2013

CBSC. (2009). Impact Analysis: Tax-free fringe benefits trough voucher programs, Vienna.

Fraker, T. (1990), *The Effects of Food Stamps on Food Consumption: A Review of the Literature*. U.S. Department of Agriculture, Food and Nutrition Service.

Insee, "

Ray M. Merrill, et al. (2012), "Presenteeism According to Healthy Behaviors, Physical Health, and Work Environment", *Population Health Management*, October 2012: 293-301.